

Sosyal Bilgiler Öğretiminde “Sosyal Bilgiler Dersliği” Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Erdoğan KAYA^a

Anadolu Üniversitesi

Öz

Gittikçe küçülmekte olan dünyada bireylerin toplumların coğrafya ve tarihini anlamaya ihtiyaçları da artmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamayı amaç edinen öğretim programlarından biri Sosyal Bilgilerdir. Teknolojideki değişim Sosyal Bilgiler öğretiminde yeni arayışların yaşanmasına neden olmakta ve okullarda özel brans derslikleri olusturulabileceği düşünülmektedir. Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretiminin Sosyal Bilgiler dersliklerinde, hangi ortam ve araç-gereç koşullarında gerçekleştirilmesi gerektiğine ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma odağında yarı yapılandırılmış görüşmeyle gerçekleştirilen araştırmada örneklem çeşitlenmesinden yararlanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bulgular okullarda SB dersliği düzenlenmesinin uygun olacağı, sosyal ve fiziki ortamın taşınması gereken özellikler, derslikte elektronik, grafik, üç boyutlu, gösterim ve basılı araç-gereçlere yer verilmesi konularında yoğunlaşmıştır. Görüslere göre SB dersliği özellikle olay yeri, canlandırma ve simülasyon çalışmalarıyla yaşanılarak öğrenilen bir ortam olmalıdır.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Dersliği, Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ortam ve Araç-Gereç.

Okullar öğrencilere birçok bilgi ve becerinin kazandırıldığı yerlerdir. Bunlar arasında okuma-yazma, sayma, şarkı söyleme gibi beceriler yanında kıta, devlet, yönetim, savaş ve tarihi kişiler hakkında bilgiler yer alır. Ayrıca vatandaşların haklarını öğrenme ve kullanma becerisi de eklenebilir. Sözü edilen bilgi ve beceriler ilköğretim okullarında uygulanan eğitim programları yoluyla öğrencilere kazandırılmaya çalışılır (Cunningham ve Allington, 2003). Bu programlardan biri de yukarıda sıralanan kimi bilgi ve becerileri öğrencilere kazandırmaya amaçlı taşıyan Sosyal Bilgiler (SB)'dir. Gittikçe küçülmekte olan dünyada, öğrencilerin dünya, toplumunun coğrafi yeri ve tarihini anlamaya ihtiyaçları da artmaktadır.

a Dr. Erdoğan KAYA, sosyal bilgiler eğitimi alanında Yardımcı Doçenttir. Çalışma alanları arasında coğrafya ve çevre eğitimi de yer almaktadır. İletişim: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Yunusemre Yerleşkesi, Tepebaşı 26470 Eskişehir. Elektronik posta: erkaya@anadolu.edu.tr Tel: +90 222 335 05 80/ 3440 Fax: +90 222 335 05 73.

dır. Onların bu ihtiyaçlarını karşılamak, gelecek için daha etkin çalışma ve daha iyi karar almalarını sağlamak anlamında yararlı olacaktır. Bunları bireylere kazandırmayı amaç edinen SB kapsamında haritaları anlama, geçmişte yaşanan olayların nedenlerini sorgulama, böylece tarihi olayların bugünkü yaşamı nasıl etkiledikleri hakkında daha iyi bir fikir edinmelerini sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu kapsamda öğrencilerin araştırma ve analitik becerilerini geliştirmekte yarar vardır. SB dersinde geliştirilmesinde yarar görülen diğer beceriler arasında; sonuç çıkarma, yorumlama, uygulama, değerlendirme, olgu ve görüşü ayırma, harita-tablo okuma, eleştirel düşünme, neden sonuç ilişkisi kurma, kültürel farkındalık, bakış ve öngörü açısı geliştirme, dayanaklandırma, analiz-sentez yapma sıralanabilir. SB öğretimi için önemli görülen bu beceriler SB derslikleri yoluyla öğrencilere kazandırılabilirler (Benscoter ve Harris, 2003). Genel dersliklere oranla geliştirilmiş ortamlar olan bu derslikler, yukarıda belirtilen SB öğretim programının amaç ve becerilerini kazandırmak için uzun

bir süredir gündeme getirilmektedir (Brett, 1996; Martorella, 1998).

SB dersliği, “fiziki ve sosyal bağlamda SB öğretim araç-gereçleriyle birlikte dersin çeşitli düzeydeki kazanımlarını edindirme amacına yönelik etkinliklerin gerçekleştirilmesine uygun koşulları taşıyan dinamik bir ortam” olarak tanımlanabilir. Capron ve Halley’e (1972) göre genel dersliklere benzemeyen yapıdaki SB dersliği, öğrencilerin okuldaki eğitimleri sırasında ya da sonrasında, SB alanına ilişkin çalışmalar yaptıkları bir salon olarak düşünülebilir. Katı program uygulama anlayışı olmayan SB dersliğinde öğretmen katılımcı ve danışman rolünü üstlenir. Hatta derslikte öğretmen bile bulunmayabilir. Öğretmenler öğrenci sayısının az olduğu bu ortamda her öğrenciyle ek zaman geçirerek her gün eğlenceli bir öğretim yapabilirler. Böylece SB dersliklerindeki etkinlikler öğretmenleri de beceri ve yetenekleriyle birlikte bu koşullara hazırlanmaya geliştirmeye zorlar (Brett, 1996).

SB programının yükü, derslikte yapılacak uyarıları zenginleştirme çalışmasıyla hafifletilerek öğrencilerin daha iyi öğrenmeleri sağlanabilir (Cunningham ve Allington, 2003). Burada mobil derslik seti, yaşayan tarih ve araştırmayla araç-gereç yapma köşeleri, basılı araç-gereçler ve derslik yönergesi bulunur. SB derslik setinde kitap, dergi, harita, film ve cihazları, slayt, ses ve görüntü cihazları bulunur. Yaşayan tarih köşesi tarihi olayların görsel işitsel araç-gereçlerden yararlanılarak yaşatılmaya çalışıldığı ortamdır. Öğrenme köşeleriyle birlikte her öğrencinin ihtiyaçlarına yanıt veren bir SB öğrenme ortamı oluşturulabilir. Derslikte araç-gereçlerin konulacağı bir odanın bulunmasında da yarar vardır (Capron ve Halley, 1972; Martorella, 1998). SB dersliğinde öğrenciler bilgisayar ve İnternette yararlanarak araştırma yapma olanağına sahip olmalıdırlar. Araştırmalar ve deneyimler insanın yaparak yaşayarak iyi öğrendiğini göstermektedir. Bu yolla ulaşılan kavramlar, görülebilen, dokunularak, yapılarak, işitilerek ve koklanarak daha iyi öğrenilebilir. Hatta kavram oluşturma gerçek eşyaların dersliklere getirilmesi ya da bulundurulmasıyla da gerçekleştirilebilir (Cunningham ve Allington).

Friedman ve Hicks’in Dewey’e (1916) dayanarak belirttiklerine göre eğitim yeniden düzenleme, yeniden yapılandırma ve dönüştürme sürecidir. Günümüzde teknoloji SB ilişkisi, SB öğretimi ve bunun yapıldığı derslikleri dönüşüme zorlamaktadır. Geleceğin araştırmalarındaki fikir, kuram, uygulama ve kanıt sürecinin bundan etkileneceği beklenmektedir. Akademisyen, öğretmen ve öğretmen adaylarına yönelik birçok araştırmada ka-

tılımcıların teknolojinin yaygınlaşarak SB öğrenim ve öğretiminde daha çok rol oynayacağına inandıkları anlaşılmaktadır (Friedman ve Hicks, 2006). Ancak Whitworth ve Berson (2003) ile Friedman ve Hicks’in araştırmalarında diğer birçok araştırmada olduğu gibi SB öğretmenlerinin teknolojiye geleneksel yöntemlerden daha az başvurduklarının saptandığı belirtilmektedir. Türkiye’deki kimi araştırmalar (Akşit, 2011; Meydan, 2001; Taşkaya ve Bal, 2010) öğretmenlerin bir bölümünün okulların ekonomik ve teknik yetersizlikleri yüzünden SB dersinde yeterli araç-gereç kullanmadıklarını ortaya koymaktadır. Ancak araştırmalardan kimi öğretmenlerin de okullarda yeterli olmasına karşın, bilgisizlik ve isteksizlik gibi nedenlerle yeterince araç-gereç kullanmadıkları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte öğretmenlerin teknolojiyi kullanmaması durumunda SB dersine özgün teknolojinin geliştirilmesini sağlayacak araştırmaların yapılması güç olacaktır. Fen bilimleri alanlarında çalışanlar gibi SB öğretmenlerinin de teknolojiye çok başvurması gerekmektedir (Mucherah, 2003). Mason ve arkadaşlarına (2000) göre SB öğretiminde teknolojinin doğru kullanılması bilgi edindirmenin yanında öğrenmenin en üst düzeye çıkarılmasında da etkili olur. Teknolojiye dayalı eğitimin SB öğretimine dahil edilebilmesi için öncelikle dersliklerde işlevsel bir reform yapılmalıdır. Bunun için çeşitli araştırmalardan yararlanılmalı ve profesyonel destek sağlanmalıdır.

Friedman ve Hicks’a (2006) göre SB alanıyla teknolojinin bütünleştirilmesinde ciddiye alınması gereken en önemli aşamalardan biri başarıyı artıracak araçları dikkatli bir biçimde seçmektir. Bu seçim yapılırken SB öğretimini araştırma ve geliştirme çalışmalarında kimi karar süreçleri yaşanmalı ve alanın teknolojiyle nasıl bütünleştirileceği sorusuna yanıt aranmalıdır. Bunun için Martorella (1997), Friedman ve Hicks’in belirttiği gibi öğretmenler, araştırmacılar ve teknologlar arasında kurulacak bir işbirliği ağıyla onların bu konuda yapacakları tasarımlardan yararlanılabilir. Ayrıca öğretmen ve öğrencilerin dersliklerde teknolojiyi nasıl kullanabilecekleri, ihtiyaçları belirlenerek onlara nasıl destek olunabileceği tartışılmalıdır. Bu araştırmada da SB öğretimini gerçekleştiren SB ve sınıf öğretmenlerinin önerileri belirlenerek tartışılmaya çalışılmıştır.

Eğitim araç-gereçleriyle birlikte teknoloji ve SB eğitimi ilişkisi toplumların küresel, siyasal, sosyal ve ekonomik yaşamına etki etmektedir. Buna karşın Türkiye’de SB derslikleri üzerine yapılan araştırmalar yetersiz durumdadır. Bunun nedenleri arasında

Türkiye'de uzun süre (1986-1998) SB öğretmeni yetiştirme işinin ihmal edilmesi, SB yerine uygulamaya konulan Milli Tarih ve Milli Coğrafya derslerini ilköğretim okullarında çalışmaya isteksiz olan lise öğretmenlerinin yürütmesi (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 1998), buna paralel olarak üniversitelerde SB öğretmenliği programlarının uzun süre bulunmaması nedeniyle araştırmaların yeterince yapılamaması sayılabilir. 1998 sonrasında üniversitelerde SB öğretmenliği programlarının açılması ve buna paralel olarak okullarda SB öğretmenlerinin çoğalması, SB öğretim ortam ve araç-gereçlerine yönelik araştırma ve çalışmaları artırmış gözükmektedir. Ancak alanyazından SB dersliğinin gerekliliğine ilişkin tartışmaların da yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda SB dersliğine olumsuz yaklaşımların nedenleri arasında; SB dersinin deney yapılmayan bir ders olarak görülmesi, yönetici ve öğretmenlere yük getireceği düşüncesi, SB ve araç-gereçlerini kullanma konusunda yetersizlik hissi, gereksiz görme, öğrenci çokluğu, ikili öğretim, yer ve zaman sıkıntısı, ekonomik yetersizlikler sayılabilir. Ayrıca kimi araştırmalarda (Akdağ ve Kaymakçı, 2009; Akşit, 2011; Meydan, 2001; Taşkaya ve Bal, 2010) öğretmenlerin derslik ve araç-gereç yetersizliği nedeniyle bunları kullanamadıkları belirlenmişken kimilerinde de SB dersinde varolan araç-gereçleri dahi kullanmadıkları bulgusuna ulaşılması bir çelişki olarak ortaya çıkmaktadır (Balkı ve Saban, 2009; Sözer, 1998). Bu çelişkili durum yanında okulların alt yapısı, kent-kır koşulları, 1. ve 2. kademe sistemleri, öğrencilerin gelişim özellikleri, sınıf ve SB öğretmenlerinin görevlerindeki farklılıklar, tekli-ikili öğretim nedeniyle zamanın etkili kullanımını da düşünülmesi gereken diğer olasıklardır.

Sonuçta birçok okulda SB dersliği bulunmamakta ya da kimi okullarda öğretmenlerin çabasıyla kapısına tabela asıldıktan sonra "SB dersliği" olduğu düşünülen ancak yeterli donanıma sahip olmayan derslikler bulunmaktadır. Bunların da özellikle deneysel araştırmaların yapılmasını güçleştirdiği söylenebilir. Alanyazında SB öğretiminde SB dersliği kullanımının olumlu yönlerine değinilmesine karşın bunun öğrencilerin akademik başarısına etkisiyle ilgili olarak gerçekleştirilen ayrıntılı çalışmalar da oldukça azdır. Nitekim Akdağ ve Kaymakçı'nın (2009) yapmış oldukları bir araştırmaya göre SB dersliklerinin öğrenci başarısını artırmada genel derslik ortamına oranla daha etkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Aynı araştırmacılar Bilen (2006), Meydan (2001), Nas (2000), Sharpe (1931) ve Sharma (2002) gibi araştırmacıların da SB dersliklerinin öğrenci başarısını artırdığı görüşünü ortaya koyduklarını belirtmişlerdir (Akdağ ve Kaymakçı).

Son yıllarda Türkiye'deki ilköğretim okullarında SB öğretimi alanında çeşitli arayışlar yaşandığı gözlenmektedir. Bunlar 2004 programı, yöntem-teknik vb. alanlarda olduğu gibi ortam ve araç-gereçlere ilişkin olarak da gerçekleşmektedir. 2004 SB programının dayandığı yapılandırmacı yaklaşımda öğrenci merkezli yöntemler önemsenmektedir. Tarman (2011) kimi araştırmalarda yapılandırmacı yaklaşıma çeşitli öğretim stratejilerinin önerilmesi karşın bunların kullanılabilirliği uygun fiziksel ortamlardan biri olan SB dersliklerine yer verilmemesini şaşırıcı bulunduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle teknolojinin SB öğretimini güçlendiren bir araç olarak kullanılabilmesi için neler yapılması gerektiği araştırılmalıdır (Bennett ve Scholes, 2001; Mason ve ark., 2000; Whitworth ve Berson, 2003). Okullarda yanıtlanmaya çalışılan, "SB öğretimi nasıl bir ortamda gerçekleştirilmelidir?" sorusunun Internet ortamına (Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Bilgi ve Belge Paylaşım Forumu, 2011) dahi taşındığı gözlenmektedir. Kimi ilköğretim okullarında SB alanının öğretimine yönelik özel bir derslik bulunmazken kimilerinde de öğretmenlerin çabasıyla oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Çepni, Bacanak ve Gökdere (2001) araştırmalarında eğitim teknolojisinin kullanımıyla ilgili birçok çalışma yapılmasına karşın gelişen teknolojiye paralel olarak modern bir dersliğin nasıl olması gerektiğine ilişkin model önerisine rastlanılmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda araştırma kapsamında konunun asıl muhatapları olan SB ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine başvurularak tartışılmalı yeni bir bakış açısı kazandırılmaya, aynı zamanda nasıl bir SB dersliği düşünüldüğü belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın amacı, SB öğretiminin SB dersliklerinde, hangi ortam ve araç-gereç koşullarında gerçekleştirilmesi gerektiğini SB ve sınıf öğretmeni görüşlerine dayalı olarak belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. SB öğretiminin ilköğretim okullarında SB dersliklerinde gerçekleştirilmesine ilişkin görüşler nelerdir?
2. SB dersliği hangi özelliklere sahip olmalıdır?
3. SB derslik ortamı nasıl olmalıdır?
4. SB dersliğinde hangi araç-gereçlere yer verilmelidir?

Sınırlılık: Bu araştırma; 2009-2010 öğretim yılı, SB ve sınıf öğretmenlerinden elde edilen görüşlerle sınırlıdır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırma, nitel araştırmalar odağında görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda genelleme kaygısından öte amaçlanan konunun derinlemesine çalışılması söz konusudur (Bogdan ve Biklen, 1998). Bu amaçla SB öğretimini gerçekleştirmekte olan SB ve sınıf öğretmenlerine başvurularak örnekleme dayalı çeşitleme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu tekniğin kullanılmasındaki asıl amaç araştırılan olaya ilişkin farklı ve benzer bakış açılarını belirleyerek derinlemesine çalışmaktır (Berg, 1998; Bogdan ve Biklen).

Katılımcılar

Araştırmada maksimum çeşitlilik örneklemesinden yararlanılarak probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaya amaç güdülmüştür. Bundaki asıl amaç çeşitliliği sağlamak yoluyla evrene genelleme yapmak değil ne tür ortak temaların, benzerlik ve farklılıkların olduğunu bulmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu bağlamda SB dersini okutan uygulamanın içindeki veri kaynaklarına başvurulması planlanmış ve seçkisiz örneklem yöntemiyle belirlenen Eskişehir il merkezindeki 18 ilköğretim okulunda çalışılmıştır. SB dersi ilköğretim okullarında 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulmaktadır. Bu dersi okutma görevi 4. ve 5. sınıflarda sınıf öğretmenlerine, 6. ve 7. sınıflarda SB branş öğretmenlerine verilmiştir. Tablo 1'den de anlaşıldığı üzere örnekleme cinsiyet, kıdem ve mezuniyet açısından da çeşitlilik söz konusudur.

Veri Toplama

Araştırma verileri, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Bunun için öncelikle görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu, farklı insanlardan benzer konulara yönelik bilgiler edinmek amacıyla ve araştırma problemiyle ilgili tüm boyutların yanı sıra soruların kapsamını güvenceye almak için geliştirilir. Belirli soruların altında yanıtlar alındığı ve sıralandığı için verilerin düzenlenmesi ve analizi de kolaylaşmaktadır (Yıldırım ve

Şimşek, 2005). Form geliştirilirken öncelikle SB öğretmen adaylarına araştırmanın amacı anlatılmış ve katılımcılar göz önüne alınarak görüşme formunun hangi sorulardan oluşması gerektiği sorulmuştur. Çoğunluğun aynı fikirde olduğu sorular kullanılarak görüşme formu oluşturulmuştur. Daha sonra iki SB öğretimi, iki sınıf öğretmenliği uzmanından formdaki sorulara ilişkin görüşleri alınmıştır. Onların görüşleri doğrultusunda değişiklikler yapılarak form şekillendirilmiştir. Ayrıca öğretmenlerle pilot çalışma gerçekleştirilmiş ve soruların anlaşılabilirliği kontrol edilmiştir. Form bilgilendirme, kişisel bilgiler ve dört açık uçlu sorunun yer aldığı bölümlerden oluşmuştur. Araştırmanın asıl amacı SB dersini vermekte olan öğretmenlerin nasıl bir SB dersliği düşündüklerini belirlemektir. Bu nedenle katılımcıların derslik hakkındaki görüşleri hangi frekans ve oranda olurlarsa olsunlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler 2009-2010 öğretim yılı bahar döneminde 2 aylık süreçte gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin özelliklerinden yararlanılarak zaman zaman açıklama ve sonda sorulara başvurulmuştur. Katılımcıların belirlenmesinde Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan okul listesi etkili olmuştur. Öncelikle seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenen okullarla bağlantı kurulmuş ve okul müdürlerine araştırma hakkında bilgi verilmiştir. İlgili okullara gidilerek gönüllü olan öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılarla, idareci, öğretmen ve hizmetli odalarında ve kütüphanelerde yapılan görüşmeler 15 ile 45 dakika aralığında gerçekleşmiştir. Araştırmacı tarafından gerçekleştirilen görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedildikten sonra yazıya dökülmüştür.

Verilerin Analizi

Veriler araştırma sorularına paralel bir biçimde sunulmuştur. Nitel veriler temel olarak basit yüzde ve sözcük sıklık hesaplarıyla sayısallaştırılabilmektedir. Önceden kategorilerin belirlenmiş olduğu durumlarda araştırmacıların bunların hangi sıklıkta tekrar edildiklerini saptamaları daha kolay olacaktır. Bu araştırmada da görüşmelerden elde edilen nitel veriler incelenerek sayılara dökülmüştür. Nitel

Tablo 1.
Katılımcıların Özellikleri

	Cinsiyet		Mezuniyet				Kıdem (Yıl)						Toplam	
	E	K	Eğitim Fakültesi			Başka Fakülte	1-5	6-10	11-15	16-20	21-25	26+		
			SB	Coğr	Tarih									Sınıf
SB Öğretmeni	13	11	7	7	4	-	6	1	11	7	2	1	2	24
Sınıf Öğretmeni	7	13	-	-	-	12	8	2	3	8	5	1	1	20

araştırmalarda en sık kullanılan veri analizlerinden olan bu yaklaşımın anlamı, katılımcıların araştırma verisi içinde saptanan tema ya da kategoriye ne derecede katıldığını göstermesiyle açıklanır. Böylece araştırma soruları odağında karşılaştırma da yapılabilir. Ayrıca bulguların daha adil, yansız bir biçimde yorumlanabilmesi için güvenilirlik artırılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmada kullanılan betimsel analizin aşamaları (Gery ve Bernard, 2000); kurama dayanılarak analiz biriminin, tema ve kategorilerin saptanması, kodlamalar yapılarak örnek (%25) veri setinin oluşturulması, tüm veri setinin gözden geçirilerek kodlama formuna görüşlerin işaretlenmesi, bir başka uzmanın tüm veri setini elden geçirerek kod anahtarına işaretlemesi, araştırmacı ve uzmanın yapmış oldukları kodlama çalışmalarının karşılaştırılarak güvenilirlik çalışmasının gerçekleştirilmesi biçiminde sıralanabilir. Güvenirlik, *Güvenilirlik: Görüş Birliği/ Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı* formülünden (Miles ve Huberman, 1994) yanılarak saptanmıştır. SB öğretmeni görüşlerinin güvenilirlik oranı %86 sınıf öğretmenleri görüşlerinin güvenilirlik oranı %91 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların güvenilirlik ortalamaları %89 olarak hesaplanmış ve uyumun %70'den fazla olması nedeniyle araştırma güvenilir kabul edilmiştir.

Öğretmenlerden elde edilen nitel veriler, sayılarla nicelleştirilmiş ve görüşlere ilişkin frekanslar tablolarla verilmiştir. Özellikle SB öğretim ortamı ve araç-gereçlerine ilişkin kavramsal çerçeveye dayalı olarak verilerin hangi temalar altında düzenlenerek sunulacağı belirlenmiştir. Bu bağlamda veriler okunmuş ve düzenlenmiştir. Ortam ve araç-gereç ayrımı gözetilerek anlamlı ve mantıklı bir biçimde gruplandırılmıştır. Ayrıca bulguların özellikleri doğrultusunda kendi içlerinde fiziki, sosyal ortam, elektronik, üç boyutlu araç-gereç gibi alt gruplara ayrılmıştır. SB dersinde kullanılacak araç-gereçler kullanım özelliklerine göre çeşitli şekillerde sınıflandırılabilirler. Ancak öğretimde kullanılan araç-gereçleri sınıflandırmada görüş birliği sağlanabilecek bir ölçüt de getirmek oldukça zordur. Çünkü araç-gereçler, çeşitli özellikleri yönünden farklı sınıflarda yer alabilmektedir (Yaşar ve Gültekin, 2009). Yine de alanyazından kimi araştırmacıların sınıflandırma yaptıkları anlaşılmaktadır. Bunlardan biri olan Barth ve Demirtaş (1997) SB öğretiminde kullanılacak araç-gereçler elektronik, grafik, üç boyutlu, gösterim olmak üzere dört grupta toplamıştır. Araştırmada katılımcıların dile getirmiş olduğu araç-gereçler de bu sınıflandırmaya uygun olarak temalaştırılmıştır. Sözü edilen bulguların, görüşlerden doğrudan alıntılar yapılarak desteklenmesi ve analiz çalışmalarının açıkça orta-

ya konmasının geçerliliğin güçlendirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Alıntılarda katılımcıların adları saklı tutulmuştur. Daha sonra bunlardan sonuçlar çıkarılmış ve çeşitli araştırmaların bulguları çerçevesinde tartışılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmadan elde edilen görüşlere dayalı tema ve alt temalar, araştırma sorularına paralel olarak sunulmuştur. Tablolardan yararlanılarak oluşturulan metinler, görüşlerden kod adları kullanılarak yapılan doğrudan alıntılarla destek sağlanmaya çalışılmıştır.

SB öğretiminin SB Dersliğinde Yapılması ve Dersliğin Genel Özelliklerine İlişkin Görüşler

Katılımcılar "SB öğretiminin ilköğretim okullarında SB dersliğinde gerçekleştirilmesine ilişkin görüşlerinin neler" olduğu sorusuna çok çeşitli yanıtlar vermişlerdir. SB öğretmenlerinin 22'si, sınıf öğretmenlerinin 13'ü SB dersinin SB dersliğinde işlenmesi gerektiğini düşünmektedirler. SB öğretmenlerinden Mehmet düşüncesini "*Nasıl fen bilgisi laboratuvarları varsa sosyal bilgilerin de kendine özgü bir atölyesi olmalı. Bütün malzemelerin bir arada bulunduğu bir ortam yaratılması gerekir. Haritalar, madenler, resimler hep bir arada bulunmalı. Öğrenci nereye baksa, bulunduğu ortamın sosyal bilgilere ait olduğunu hissetmeli ve görmeli ihtiyaç duyduğu kaynaklara anında ulaşabilmeli. Öğrenci her an bu haritalarla göz göze gelmeli. Sosyal bilgilerle ilgili araç-gereçlerin CD gibi alanla ilgili malzemelerin yoğun olduğu bir ortam olmalıdır*" biçiminde açıklamıştır. Bu konuda Hasan, "*Elimizdeki haritalara sahip çıkamıyoruz. SB dersliği olursa en azından bana ait olur ve malzemelere sahip çıkabilirim. Programın yoğunluğu, ikili öğretim, SBS, ders sayısı yetersizliği, kalabalıklık gibi derslik açısından olumsuzluk teşkil ediyor*" biçiminde düşünmektedir. Sınıf öğretmenlerinden Handan SB dersliğine ilişkin olarak "*Fen bilgisi laboratuvarları öğrencilere çok şey katmaktadır. Aynı şekilde SB derslikleri de öğrencilerde olumlu etkiler yaratacaktır. Özellikle ilköğretim ikinci kademesinde okuyan öğrencilerde geniş ufuklar yaratabilecektir*" görüşünde olduğunu bildirmiştir. Görüldüğü gibi katılımcılar okullarda SB öğretiminin özgün araç-gereçlerle birlikte, alanın kimliğini yansıtan SB dersliklerinde yapılması gerektiğini düşünmektedirler. Ancak katılımcılar tarafından okullardaki yer sıkıntısı, öğrenci çokluğu, ikili öğretim, program yoğunluğu ve zaman yetersizliği, sınav baskısı gibi etmenlerin SB derslik

ve araç-gereçleri için önemli engeller oluşturduğu belirtilmektedir.

Katılımcılar SB dersliğinin sahip olması gereken genel özelliklere de değinmişlerdir. Tablo 2'de bunlara yer verilmiştir. Onlara göre SB dersliğinde görselliğe ağırlık verilmelidir. SB öğretmenlerinin 8'i, sınıf öğretmenlerinin 10'u görselliğin daha iyi öğrettiğini belirtmiştir. Bu konuda SB öğretmenlerinden Doğan görüşünü "SB derslerinin uygulanacağı sınıflarda görsellik çok gereklidir. SB dersinin içinde yer alan tarih, coğrafya ve vatandaşlık konuları soyuttur. Bunlar ancak ve ancak bir takım görsellerin sınıfta bulunması ve kullanılmasıyla çocuklar tarafından öğrenilebilir. Çocuğun göreberek öğrenmesi kalıcılığı artırmaktadır. İşte bu yüzden SB eğitim ortamı olabildiğince görsellekle süslenmelidir" biçiminde açıklamıştır. Sınıf öğretmenlerinden biri olan Enver'in görüşü "İdeal sınıf ortamı az öğrenci çok araç-gereç sağlanır. İlköğretim birinci kademeye girdiğim için öğrencilere sadece düz anlatım yetmiyor fazlaca görsel gerekli özellikle SB için çok önemli sınıflarımızda projeksiyon var dersle ilgili çizgi film ve animasyonlar izletiyorum çok etkili oluyor" biçimindedir.

SB öğretmenlerinin 5'i ve sınıf öğretmenlerinin 6'sına göre araç-gereçler öğrenciler tarafından kullanılabilir. Kimi SB öğretmenleri araç-gereçlerin önceden öğrencilere tanıtılması, özellikle SB araç-gereçlerini kullanma tekniklerinin öğretilmesi gerektiğini düşünmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki görüşleri arasında öğrencilerin sınıfta araç-gereç hazırlayabileceği ortam yaratılması, gereçlerin sınıfta hazır bulundurulması ve araç-gereç kullanımını için 4.-5. sınıf SB programının değiştirilmesi gerektiği de yer almıştır. Bunlardan Nazlı, görüşünü "Öğrencilerin kabartma harita hazırlayabilecekleri bir ortam olmalı, gerekli malzemeler temin edilmeli, yeryüzü şekillerini yaparak harita üzerinde öğrenebilmeli" biçiminde ortaya koymuştur. SB öğretmenlerinin 5'i sınıf öğretmenlerinin de 4'ü or-

tam ve araç-gereçlerin öğrenci gelişim özelliklerine uygun olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunlardan Ayşe görüşünü, "Sınıfın fiziki özellikleri öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olarak uzman bir kişi tarafından düzenlenmelidir" biçiminde açıklamıştır. Araç-gereç uygunluğuna ilişkin olarak Kemal'in görüşü, "Sınıftaki eşyalar öğrencilere uygun ve ancak hizmet eder türden olmalı ve onlara öğrencilere tanıtılmamalıdır" biçimindedir.

Sınıf öğretmenlerinin 5'i dersliğin araç-gereçlere erişim kolaylığına sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Bu öğretmenlerden Cemil, "Dünya konularının tüm detaylarıyla anlatılabileceği bütün araç-gereçler SB dersliğinde olmalı. Gerek duyulduğunda, zaman kaybı olmayacak şekilde araç-gereçlere ulaşılabilmeli" görüşünü dile getirmiştir. Öğretmenler arasında SB derslik ortamının sürekli yenilenmesi ve MEB'nin buna yeterli bütçe ayırması gerektiğine ilişkin önerilerde bulunanlar da olmuştur. Bu konuda Cemal, görüşünü "Sınıftaki araç-gereçlerin öğrencilerin ihtiyaçlarına ve çağın gerektirdiği teknolojik gelişmeler ışığında sürekli yenilenmesi gerektiğini düşünüyorum" biçiminde açıklamıştır. Diğer görüşler arasında; araç-gereç kullanımı için yeterince zaman ayrılması, eğitim verilmesi, ilköğretim birinci kademenin araç-gereç açısından daha yeterli görülmesi, araç-gereçlere ilişkin güvenliğin önemi alınması sayılabilir.

Sosyal Bilgiler Derslik Ortamına İlişkin Görüşler

Katılımcıların görüşleri, SB dersliğinin sosyal ve fiziki ortam olmak üzere iki boyutta ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. SB dersliğinin sosyal ortamına ilişkin görüşler Tablo 3'den yararlanılarak ele alınabilir.

Katılımcılara göre dersliğin sosyal ortamı; yeni yöntemlere uygun, yaşayarak öğrenme fırsatı sunan, öğrenme köşeleri, etkileşimli yerleşim düzeni,

Tablo 2.
Genel Özellikler

	Görsellik	Kullanılabilirlik	Gelişime Uygunluk	Erişime Uygunluk
SB Öğretmeni (n=24)	8	5	5	-
Sınıf Öğretmeni (n=20)	10	6	4	5
Görüş Toplamı (n=44)	18	11	9	5

Tablo 3.
Sosyal Ortam Özellikleri

	Yeni Yöntemler	Yaşayarak Öğrenme Ort	Öğrenme Köşeleri	Yerleşim Düzeni	Öğrenci Sayısı	Eğlenceli Ortam
SB Öğretmeni (n=24)	10	10	7	8	9	-
Sınıf Öğretmeni (n=20)	11	6	9	6	3	3
Görüş Toplamı (n=44)	21	16	16	14	12	3

optimum öğrenci sayısı olan ve ilgi çekici-eğlenceli bir ortam olmalıdır. SB öğretmenlerinin 10'u, sınıf öğretmenlerinin 11'i SB dersliğinin yeni yöntemlere uygun bir ortam olması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler tarafından ortamın yapılandırılmaya yaklaşımla tarih konularının öğretimine, özellikle canlandırmaya uygun hale getirilmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Bu konuda SB öğretmenlerinden Mine, "Kıyafetler ve dolaplarla drama yolu ile eğitim ortamı oluşturulmalıdır" görüşünü Nalan ise "Verilen performans görevleriyle öğrencilerin derse hazırlıklı gelip derste sunumlarını yapmaları sağlanmalı. Öğretmenin aktif olduğu öğretmenin rehber olduğu bir ders ortamı olmalı" görüşünü dile getirmiştir. SB öğretmenlerinin 10'u, sınıf öğretmenlerinin 6'sı yaşayarak öğrenme ortamının sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun SB dersliğine olayların yansıtılması ya da dersin olayların olduğu yerde yapılmasıyla gerçekleştirilebileceğini belirten öğretmenler olmuştur. Ayrıca onların önerileri arasında SB dersliğinin gezi, müze, müzeleştirilmiş derslik, yeşil bir ortam, bitki bulunan derslik, birinci kaynakların dersliğe davet edildiği bir ortama dönüştürülebileceği yer almıştır.

SB öğretmenlerinin 7'si, sınıf öğretmenlerinin 9'u SB dersliğinde öğrenme koşeleri bulunmasından yanadır. Onların görüşleri arasında; SB dersliğinde "Fen Bilgisi Laboratuvarındaki gibi deney-gözlem odası ya da köşesi, dinlenme, kitaplık, gazete, çiçek, doğa, araştırma, sergi ve şark köşesiyle balıklar akvaryumu ve bitkilerin yer aldığı yaşam köşesi ve drama sahnesi bulunması" yer almıştır. SB öğretmenlerinden Ömer buna ilişkin görüşünü "Bence bir çiçek, gazete köşeleri olmalı. Çünkü öğrenciler çok fazla gazete okumuyorlar. Örneğin şu anda böyle normal sınıflarda bunları oluşturmak çok zor. Ancak böyle bir sınıfta kalıcı olarak bunlar bulunabilir" biçiminde ortaya koymuştur. Sınıf öğretmenlerinden Osman, "Derslik belli bölümlere ayrılmalı ve ilgili konuya ait her türlü kaynağın olması, öğrenci çalışmalarının sergileneceği bir köşenin bulunması sağlanmalı" düşüncesini dile getirmiştir.

SB öğretmenlerinin 8'i ve sınıf öğretmenlerinin 6'sı yerleşim düzeninin etkileşimli ve iletişime uygun olması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin görüşleri arasında etkili bir eğitim için amfi, U ve O biçimli sıra düzenleriyle şekil verilebilecek mo-

düler düzenin sağlanması yer almıştır. Bunlardan biri olan Cemil, görüşünü, "Öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilecekleri, iletişimin en üst seviyede olduğu bir ortam olmalı. Sınıflar kullanılacak yöntemlere göre bazen de klasik sınıf düzeni oluşturabilecek yapıya sahip olmalı" biçiminde ortaya koymuştur. Sınıf öğretmenleri arasında her öğrenci grubu düzeyine göre dersliğe rahatça şekil verilebilmesi gerektiğini belirtenler de olmuştur. SB öğretmenlerinin 9'u ve sınıf öğretmenlerinin 3'ü SB dersliğindeki öğrenci sayılarına ilişkin görüşler iletilmişlerdir. Onlara göre kalabalık dersliklerde ders verimi düşmektedir. Kimi SB öğretmenlerine göre de 25 olan ideal öğrenci sayısının aşılması gerekir. Sınıf öğretmenlerinin 3'üne göre ise SB dersliği eğlenceli ve ilgi çekici bir ortam olmalıdır.

Katılımcıların SB dersliğinin fiziki ortamına ilişkin görüşleri Tablo 4'ten yararlanılarak ele alınabilir. Onlara göre dersliğin fiziki ortamı geniş, temiz, düzenli, sessiz, ışık ve sıcaklık düzeyi ayarlanabilir, ilgi çekici renk, döşeme, duvar ve tavan yapısına sahip olmalıdır. SB öğretmenlerinin 7'si ve sınıf öğretmenlerinin 6'sı dersliğin geniş ve ferah olması gerektiğini düşünmektedir. SB öğretmenleri arasında dersliğin genişliğine ek olarak öğrencilerin hareket özgürlüğünün kısıtlanmaması gerektiğini belirtenler olmuştur. SB öğretmenlerinin 4'ü ve sınıf öğretmenlerinin 9'u SB dersliğinin aydınlık bir ortam olması gerektiğini belirtmişlerdir. Onların görüşleri arasında ışıklandırma sisteminin iyi olmasıyla aydınlanmada uygun renkler ve renkli lambalar, güzel ve renkli perde kullanılması önerileri yer almıştır. Bu konuda sınıf öğretmenlerinden Oğün görüşünü "SB sınıflarında ışıklandırma sisteminin iyi düzenlenmiş olması gerekmektedir. Örneğin dünyadaki gece ve gündüz oluşumlarından bahsederken dünyanın bir yüzünün karanlık olduğunu öğrencilere somutlaştırarak anlatmak istemekteyiz. Fakat her ne kadar pencerenin perdeleri kapatılsa da sınıfa ışık girmektedir. Konunun canlandırılması zorlaşmaktadır" biçiminde açıklamıştır.

SB öğretmeni ve sınıf öğretmenlerinin 3'üne göre SB dersliği temiz ve düzenli olmalıdır. Onlar derslikte hijyen sağlanması, derslik havasının temiz olması, sınıfta paspas bulunması gibi önerilerde de bulunmuşlardır. SB öğretmenlerinin 3'ü ve sınıf öğretmenlerinin 2'si dersliğin sessiz, gürültüsüz,

Tablo 4.
Fiziki Ortam Özellikleri

	Genişlik	Aydınlık	Temizlik	Sessizlik	Sıcaklık	Renk	Döşeme
SB Öğretmeni (n=24)	7	4	3	3	-	1	-
Sınıf Öğretmeni (n=20)	6	9	3	2	3	2	1
Görüş Toplamı (n=44)	13	13	6	5	3	3	1

sakin olması yönünde görüş bildirmiştir. SB öğretmenleri arasında gürültü olmaması, duvardan ses almaması ve yalıtılmış bir ortam olmasının derse yoğunlaşmayı arttıracaklarını kaydedenler olmuştur. Sınıf öğretmenlerinin 3'ü dersliğin sıcaklığı hakkında görüşler kaydetmişlerdir. Onların görüşleri arasında derslikte klima bulunmalı, yerden ısıtma olmalı, ılık olmalı, sıcak olmalı gibi öneriler sıralanmıştır. Bu konuda sınıf öğretmenlerinden Osman düşüncesini *"Derslikte öğrencilerin verimini aydınlatma ve sıcaklığın çok etkilediğini düşünüyorum. Örneğin yıldan yıla sınıfımız değişiyor. Kimi zaman güneşe bakan kimi zaman da ters yönde daha karanlık sınıfımız oluyor. Aydınlatma tarafın çocukları olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum. Ancak sınıfın aşırı ısınması verimi düşürüyor. Ters yöndeki sınıflarda da yeterince ışık olmaması ve kimi zaman da soğuk olması çocukları olumsuz etkiliyor. Velhasıl sınıflarımız hiç eğitime uygun değil"* biçiminde açıklamıştır. SB öğretmenlerinin 1'i ve sınıf öğretmenlerinin 2'si derslikte ilgi çekici, güdüleyici renkler kullanılması gerektiğine değinmişlerdir. SB öğretmenlerinden Kemal bu konuda *"Sınıfın rengi öğrenciler için uygun, eğitim için elverişli olmalı daha çok açık renkli olmalıdır"* düşüncesini dile getirmiştir. Sınıf öğretmenlerinin 1'i dersliğin tavan, duvar ve döşemelerine ilişkin görüş bildirmiştir. Onun görüşleri arasında SB dersliğine halı kaplanması, tavan ve döşemenin ahşap, rahat-minderli olması, terlikle girilebilir zemin olması, duvarlara resim-fotoğraf vb. asılarak ilgi çekici hale getirilmesi ve çelik kapılı olması yer almıştır.

Sosyal Bilgiler Derslik Araç-gereçlerine İlişkin Görüşler

"SB dersliğinde hangi araç-gereçlere yer verilmelidir?" sorusuna katılımcılar farklı görüşlerle yanıt vermişlerdir. Görüşler doğrultusunda araç-gereçler; elektronik, grafik, üç boyutlu, gösterim ve basılı olanlar olmak üzere çeşitli gruplarda toplanmıştır. Araç-gereçlerin büyük bir bölümü elektronik araç-gereç grubunda yer almaktadır. Bunlar Tablo 5'ten yararlanılarak ele alınabilir.

Katılımcılara göre SB dersliğinde CD-DVD, bilgisayar, projeksiyon, İnternet, slayt, akıllı tahta, meteo-

rolojik aletler ve televizyon gibi elektronik araç-gereçlere yer verilmelidir. SB ve sınıf öğretmenlerinin tamamına göre SB dersliğinde CD-DVD gibi görsel işitsel araç-gereçler bulunmalıdır. Bu kapsamda film, çizgi film, animasyon, belgesel, oyun, yazılım, VCD oynatıcı ve dolabına da yer verilmelidir. Sınıf öğretmenlerinden biri olan Gamze'nin düşüncesi *"Sosyal bilgiler dersliğinde konu anlatımlı, alıştırmalı, eğitici oyun CD'leri, animasyonlar, konuların tekrarına yarayan video, PowerPoint sunu vb. olmalıdır"* biçimindedir.

SB öğretmenlerinin 21'i ve sınıf öğretmenlerinin 18'i derslikte bilgisayar bulunması gerektiğini düşünmektedir. Görüşler arasında bilgisayarın eğlenceli ortam yaratması, öğretmene ait bilgisayarın olması, tablet bilgisayar ve ağ bağlantısı bulunması, her öğrenciye bir bilgisayar düşmesi gerektiği yer almıştır. Bu konuda Eren, düşüncesini *"Sınıfın içerisinde birden fazla bilgisayarın olmasını, her öğrencinin o bilgisayarları kullanmasını isterim. Bu sayede çocukların aklına bir soru takıldığında bilgisayardan araştırıp kolaylıkla öğrenebilir"* biçiminde ortaya koymuştur. SB öğretmenlerinin 20'siyle sınıf öğretmenlerinin 15'ine göre SB dersliğinde projeksiyon bulunmalıdır.

SB öğretmenlerinin 19'u, sınıf öğretmenlerinin 9'u SB dersliğinde İnternet bulunmasını önermiştir. Bu konuda görüş bildiren SB öğretmenlerinden Nur düşüncesini, *"Yıllık abonelikle Sosyal Bilgiler İnternet sitelerinden edindiğim slaytları projeksiyonla öğrencilerime aktararak ders işliyorum"* biçiminde açıklamıştır. Bir başka görüş Nalan tarafından *"İnternet her şeye yetiyor. Haritalar, slaytlar indirilebiliyor. Normal haritaları öğrenciler göremeyebiliyorlar. Fakat projeksiyonla yansıtınca istediğin kadar büyütebiliyorsun. Ancak bağlanma süreci dersten 15-20 dakika kaybettiriyor"* biçiminde ortaya konmuştur. SB öğretmenlerinin 9'u ve sınıf öğretmenlerinin 4'ü SB dersliğinde slaytların kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Kimi sınıf öğretmenleri de kendilerine MEB'in PowerPoint sunu vermesi gerektiğini vurgulamıştır.

SB öğretmenlerinin 5'i, sınıf öğretmenlerinin 3'ü SB dersliğinde akıllı tahtanın bulunmasında yarar görmüşlerdir. SB öğretmenlerinden Dilek akıllı tahtadan nasıl yararlandığını *"SB dersliğimiz yok.*

Tablo 5.
Elektronik Araç-Gereçler

	CD-DVD	Bilgisayar	Projeksiyon	İnternet	Slayt	Akıllı Tahta	Meteorolojik Aletler	TV
SB Öğretmeni (n=24)	24	21	20	19	9	5	5	4
Sınıf Öğretmen (n=20)	20	18	15	9	4	3	2	2
Görüş Toplamı (n=44)	44	39	35	28	13	8	7	6

Ama bilgisayar laboratuvarında ders işliyoruz. Akıllı tahtada çizdiğimiz şeyleri öğrenciler bilgisayarlarında görebiliyorlar. İnternette haritaları yanıtabiliyoruz" biçiminde anlatmıştır. SB öğretmenlerinin 5'i ve sınıf öğretmenlerinin 2'si SB dersliğinde meteorolojik aletler bulunması gerektiğini düşünmektedir. Onlara göre bunlar arasında pusula, termometre, barometre, rüzgar fırlağı ve oku olabilir. SB öğretmenlerinin 4'ü sınıf öğretmenlerinin 2'si de derslikte televizyon olmasından yanadır.

Katılımcıların SB dersliğinin grafik araç-gereçlerine ilişkin görüşleri Tablo 6'dan yararlanılarak ele alınabilir.

Tablo 6.
Grafik Araç-Gereçler

	Harita	Küre	Tarih Şeridi
SB Öğretmeni (n=24)	24	5	2
Sınıf Öğretmeni (n=20)	16	4	4
Görüş Toplamı (n=44)	40	9	6

Katılımcılara göre SB dersliğinde harita, küre ve tarih şeridi gibi araç-gereçler de bulunmalıdır. SB öğretmenlerinin tümü ve sınıf öğretmenlerinden 16'sı SB dersliğinde harita bulunması önerisini dile getirmiştir. Onların görüşleri arasında kabartma ve üç boyutlu, ışıklı, yapboz, sesli ve canlı, dilsiz, mıknaşlı, store, elektronik, dokunmatik, interaktif harita, haritalık ve atlas bulunmuştur. Harita kullanımında akıllı tahta, CBS ve navigasyon gibi araç-gereçlerden yararlanmak gerektiği de belirtilmiştir. SB öğretmenlerinden biri olan Cemal bu konuda "Üzerinde işlem yapılabilecek haritalar olmalı Osmanlı şu bölgeyi kaybetti dendiğinde hemen o bölge haritadan silinebilmelidir öğrenciler haritada değişim yapabilmelidir" demiştir. Nil ise görüşünü "Dilsiz haritalar çok gerekli çok öğretici" biçiminde açıklamıştır. SB öğretmenlerinin 5'i sınıf öğretmenlerinin 4'ü SB dersliğinde küre bulunması gerektiğini belirtmiştir. SB öğretmenlerinin 2'si ile sınıf öğretmenlerinin 4'ü SB dersliğinde tarih şeridinin de bulunması gerektiğini vurgulamıştır.

Katılımcıların SB dersliğindeki üç boyutlu araç-gereçlere ilişkin görüşleri Tablo 7'den yararlanılarak ele alınabilir.

Tablo 7.
Üç Boyutlu Araç-Gereçler

	Gerçek Eşya	Maket Model
SB Öğretmeni (n=24)	7	7
Sınıf Öğretmeni (n=20)	10	7
Görüş Toplamı (n=44)	17	14

Katılımcılara göre SB dersliğinde gerçek eşya ve maket-model gibi üç boyutlu araç-gereçler bulunmalıdır. SB öğretmenlerinin 7'si ve sınıf öğretmenlerinin 10'u derslikte gerçek eşyalar yer verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Onlara göre derslikte kalem, buluntu, maden, tarihi ve yöresel giysi, buluş ve tarım ürünleri yer alabilir. Katılımcılara göre dramada da kullanılacak bu eşyalar, derslikteki vitrinde sergilenebilirler. SB öğretmenleri ve sınıf öğretmenlerinin 7'si SB dersliğinde maket ve modellere yer verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu kapsamdaki görüşlerde maket ve modellere kukla, oyuncak, insan, gemi, top, tüfek gibi figürin ve büst yer almıştır. Bu konuda sınıf öğretmenlerinden Handan görüşünü, "SB dersliğinde tarihi anlatan biblolar bulunmalı. Çünkü tarihi olayları öğretmekte zorlanıyorum. İşlediğimiz konular hakkında maketler bulunursa tarihi karakterlerin canlandırılmasıyla soyut olan bu konuları daha iyi öğretebileceğimizi düşünüyorum" biçiminde ortaya koymuştur. Buna benzer görüşlerden maket-modellerin canlandırma ve empati bağlamında SB öğretiminde kullanılabilirliğinin düşünüldüğü anlaşılmaktadır.

Katılımcıların SB dersliğindeki gösterim araç-gereçlerine ilişkin görüşleri Tablo 8'den yararlanılarak ele alınabilir.

Tablo 8.
Gösterim Araç-Gereçleri

	Resim-Fotoğraf	Pano	Tahta
SB Öğretmeni (n=24)	2	3	-
Sınıf Öğretmeni (n=20)	5	3	2
Görüş Toplamı (n=44)	7	6	2

SB öğretmenlerinin 2'si ve sınıf öğretmenlerinin 5'i SB dersliğinde resim ve fotoğraf bulunmasından yanadır. Bu konuda SB öğretmenlerinden Mehmet düşüncesini, "fen bilgisi laboratuvarlarında olduğu gibi sosyal bilgiler dersliğinde de harita, maden vb. materyaller gibi alana özgü resimler de bulunmalı. Bunlar sayesinde öğrenci, bulunduğu ortamın sosyal bilgilere ait olduğunu hissetmeli... Bunun dışında resimler öğretimde de kullanılabilirler" biçiminde ifade etmiştir. SB ve sınıf öğretmenlerinin 3'ü derslikte pano bulunmasını gerekli görmüşlerdir. Görüşlerden öğrenci ürünleri ve SB dersine ilişkin çeşitli yazıların sergilenebileceği anlaşılmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin 2'si dersliğin yazı tahtası üzerinde durmuştur. Onlara göre SB dersliğinde beyaz, parlamayan, tebeşirli tahta olmalıdır. Bunlardan biri olan Cansu görüşlerini "Tebeşirli tahta yerine keçeli kalemlerle yazılan tahta olsaydı hem tebeşir tozuna boğulmaz hem de tahtayı silmek için fazla zaman harcamazdık" ve Gizem, "Sınıfımızda

tahtamız, sıralarımız katlanabilir olmalı” biçiminde açıklamışlardır.

Katılımcıların SB dersliği için önerdikleri bir başka araç-gereç grubu basılı araç-gereçlerdir. SB öğretmenlerinin 11’i ve sınıf öğretmenlerinin 16’sı SB dersliğinde basılı araç-gereçler bulunmasından yanadır. Onlara göre SB dersliğinde kitap, afiş, broşür, dergi, SBS testi, gazete kupürü ve çalışma yaprakları bulunmalıdır.

SB dersliğinde hangi araç-gereçlere yer verilmelidir? sorusuna katılımcılar görüş bildirirken derslikteki çeşitli mobilyaların özelliklerine de değinmişlerdir. SB öğretmenlerinin 8’i ve sınıf öğretmenlerinin 12’si derslikte çeşitli dolapların bulunması gerektiğini belirtmiştir. Bunlar; öğrenci, sergi, drama-giysi, elektronik cihaz dolapları olabilir. SB öğretmenlerinin 8’i ve sınıf öğretmenlerinin 6’sı SB dersliği masa ve sıralarına ilişkin çeşitli görüşler bildirmişlerdir. Bunlar arasında masa ve sıralar çekici olmalı, öğrenciye uygun ve özel dolaplı, katlanabilir masa ve örtüsü, kolçaklı sıra, sıra yerine sandalye, rahat yumuşak sandalye ya da koltuk bulunması gerektiği önerileri bulunmuştur. Konuya ilişkin olarak SB öğretmeni Meral, görüşünü “*SB sınıfının arka tarafına sedir yaptırıp kilimler, halılar döşetmek istiyorum. Gerektiğinde öğrenciler sedirlere oturmalı, orada gelenekleri yaşatırçasına kahve pişirmeleri sağlanabilmeli. Böylece kültür yaşanarak öğrenilebilir”* biçiminde açıklamıştır.

Sonuç olarak bulgulara dikkat edildiğinde SB ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri arasında kimi benzerlik ve farklılıkların var olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların büyük bir bölümünün SB öğretiminin SB dersliklerinde yapılması yönünde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Ancak bu önerinin en çok SB öğretmenleri tarafından dile getirildiği saptanmıştır. Bulgulardan anlaşıldığı üzere sosyal ortama ilişkin olarak katılımcıların daha çok SB dersliğinin yeni yöntemleri uygulamaya uygun bir ortam olması gerektiği üzerinde durdukları anlaşılmaktadır. Sosyal ortama ilişkin olarak SB öğretmenlerinin yeni yöntemlere ve yaşayarak öğrenmeye uygun ortam, sınıf öğretmenlerinin ise yeni yöntemlere uygun yer ve öğrenme köşeleri üzerinde durdukları gözlenmektedir. Görüşlerden kimi soyut SB konularının canlandırma ve simülasyon çalışmalarıyla yaşanılarak öğrenilebileceğinin düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Bulgulardan anlaşıldığı üzere fiziki ortama ilişkin olarak katılımcıların daha çok, dersliğin geniş ve aydınlık olması gerektiği üzerinde durdukları anlaşılmaktadır. Bu bağlamda SB öğretmenleri daha çok dersliğin geniş olması gerektiğini belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin dersliğin

daha çok aydınlık olması gerektiği üzerinde durdukları saptanmıştır.

Bulgulardan anlaşıldığı üzere SB dersliğinde bulunması gereken elektronik araç-gereçlere ilişkin olarak katılımcıların daha çok CD-DVD, bilgisayar, projeksiyon ve İnternet üzerinde durdukları anlaşılmaktadır. Gerek SB gerekse sınıf öğretmenlerinin elektronik araç-gereçleri SB öğretimi için neredeyse vazgeçilemez gördükleri söylenebilir. Bulgulardan televizyonun bilgisayar ve ona dayalı gösterim teknolojilerinin baskınlığı nedeniyle SB öğretimi için artık daha geri planda düşünüldüğü göze çarpmaktadır. SB dersliğinde bulunması gereken grafik araç-gereçlere ilişkin olarak katılımcıların daha çok haritalar üzerinde durdukları anlaşılmaktadır. SB öğretmenlerinin görüşlerinde haritalara ilişkin oran en yüksek düzeye ulaşmaktadır. Buna karşın sınıf öğretmenlerinin görüşlerinde dahi yüksek bir oranın elde edilmiş olması, SB alanıyla haritaların özdeşleştirildiğini düşündürmektedir. SB öğretmenlerine oranla sınıf öğretmenlerinin daha yüksek oranda tarih şeridinin bulunması gerektiğini belirtmelerinin nedeni, bu araç-gerecin İlköğretim okulu birinci kademesinde daha çok kullanılıyor olması olabilir. SB dersliğinde bulunması gereken üç boyutlu araç-gereçlere ilişkin olarak katılımcıların gerçek eşya ve maket-model üzerinde durdukları anlaşılmaktadır. Sınıf öğretmenlerinin SB öğretmenlerinden daha çok gerçek eşyaların bulunması gerektiğini belirtmeleri, ilköğretim 1. kademe öğrencilerinin öğrenmelerinde daha çok somut araç-gerece gereksinim duyuyor olmalarından kaynaklanabilir. Öğretmenler SB dersliğinde resim-fotoğraf, pano ve tahta gibi gösterim araç-gereçlerinin de bulunmasında yarar görmüşlerdir. SB dersliğinde bulunması gereken araç-gereçlere öğretmenler tarafından basılı olanlar da eklenmiştir. Basılı araç-gereçler konusuna sınıf öğretmenlerinin daha yoğun bir biçimde dikkat çekmelerinin nedeni, okuma-yazma etkinlikleriyle çok uğraşmalarının yanı sıra bu becerideki gelişmenin SB öğretimini olumlu yönde etkileyeceği düşüncesi olabilir.

Tartışma

Bu bölümde farklı araştırma ve kaynaklardan alınlar yapılarak araştırmanın amaçlarına paralel bir sunum gerçekleştirilmiş öncelikle SB derslik ortamı daha sonra araç-gereçlerine değinilmiştir.

SB Dersliği: Katılımcıların çoğunluğu okullarda SB dersliği bulunması gerektiği görüşünü dile getirmişlerdir. Ancak Akdağ ve Kaymakçı’nın (2009) Sharmadan, (2002) aktararak belirttiğine göre

eğitim dünyasında SB öğretimi için özel dersliğin gerekliliği zaman zaman tartışmalara konu edilmekte hatta deney yapma gibi bir gerekece olmadığı belirtilerek fen bilimleri kadar gerek olmadığı dahi vurgulanabilmektedir. Tarman'a (2011) göre de branş derslikleri sadece fen bilimlerinde kullanılan mekanlar olarak düşünülmemesi gereken yararlı uygulamalardandır. Bununla birlikte alanyazın tarandığında SB dersliğine olumlu ve olumsuz bakış açılarının da bulunduğu saptanmıştır. Örneğin Akdağ ve Kaymakçı, Meydan (2001), Tarman (2011), Taşkaya ve Bal'ın (2010) araştırmalarında SB dersliklerine olumlu bir bakışın egemen olduğu görülmektedir. Nitekim Akdağ ve Kaymakçı'nın yapmış oldukları bir araştırmaya göre SB dersliklerinin öğrenci başarısını artırmada genel derslik ortamına oranla daha etkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Jacobs ve Sargo (2005) araştırmalarında "Uygun ortamlar oluşturulduğunda öğretmenler sinerjilerini kullanarak dinamik öğrenme-öğretme ortamları yaratabilirler. Yöntem-teknikler gibi ortam da öğrenmeyi etkiler. Rahat ve işlevsel bir ortam öğretmen ve öğrencilerin temel öğrenme amaçlarına odaklanmalarını sağlar" bilgisine yer vermişlerdir. Wilson ve Wright (2010) araştırmalarında sistemli eğitim kapsamında teknolojiyle SB öğretiminin bütünleştirilebilmesi için okullarda uzmanlık gerektiren bir dersliğin belirlenmesinde yarar olduğunu vurgulamışlardır. Araç-gereç sıkıntısı nedeniyle genel dersliklerde SB öğretimi açısından güçlükler yaşanabileceğini belirten bu araştırmacılara göre teknoloji dünyayı öğrencilere getirmek için bir fırsat oluşturmaktadır. Böylece SB alanına ilgi duyan öğrencilerin orada yoğunlaşarak enerji ve zamanlarını harcayacakları bir mekan yaratılmış olacaktır.

Tarman'a (2011) göre görseelliğin ön planda olduğu SB dersliği her eğitim kademesinde kullanılabilir. Okullarda kimi derslikler sabit olup belli bir öğrenim düzeyindeki öğrenci grubuna aittir. Kimi derslikler ise gezen öğrencilere aittir. Okulların yaklaşımlarına göre iki uygulama da tercih edilmektedir. Ancak genelde küçük yaş gruplarının pek fazla taşınması istenmemektedir. Onların dersliklerini daha çok benimsemeleri ve daha az yer değiştirmeleri önerilir. Ancak bir deney, gözlem, dans gibi etkinlikler yapılacaksa yalnızca o konu ve iş için özel dersliklere gidilebilir. Yaş büyüdükçe uzmanlık gerektiren dersliklere de gereksinim artar (Karabey, 2004). Okulların büyüklüğü, tek ya da ikili öğretimi de dikkate alınarak öğrencilerin tenfüslerde SB dersliğine hareket zamanları göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrencilerin taşımak zorunda oldukları kitap, defter, çanta gibi yükler için araştırmada katılımcıların belirttikleri dolaplar çözüm olabilir.

İlköğretim okullarında iki kademe için iki ayrı derslik yapılması ekonomik ve işlevsel olamayacağından aynı derslikte farklı düzey ve amaçlara uygun araç-gereçler bulundurulabilir. Nas'ın (2003) belirttiği gibi her öğrenme ve sınıf düzeyinde bir araç-gerecin farklı türleri kullanılabilir. Öğrenme koşelleri de bu gereksinimi karşılayacak biçimde düzenlenebilir. SB derslikleri basit düzeyde laboratuvarlar olup asıl amacı öğretim yapmaktır. Dolayısıyla SB dersliklerinde bir araştırma laboratuvarında olduğu gibi karmaşık ve kullanımı ayrıntılı uzmanlık gerektiren araç-gereçler bulunmaz (Akdağ ve Kaymakçı, 2009). SB dersliğinin sürekli açık olması, gerek öğretmen gerek alana ilgi duyan gerekse derse hazırlık yapan öğrencilerin çalışmaları için son derece önemlidir. Genel dersliklere oranla branş dersliklerinin ortam ve araç-gereç fırsatıyla öğrencilerin derslere hazırlanmasında daha etkili olduğu söylenebilir.

Çelikkaya (2002) tarafından yapılan araştırmada SB dersinde birçok soyut kavram (sınıır, meridyen, plato, ekvator vb) bulunmaktadır. Çocukların gelişim özelliklerine dikkat edilerek 1. kademe düzeyinde bunların somutlaştırılarak öğretilmesi gerekmektedir. Bunun için çeşitli araç-gereçlerden yararlanılmalıdır. Örneğin öğrencilere kabartma haritalar yaptırılarak buna destek olunabilir. Somut işlemler dönemindeki ilköğretim 1. kademe öğrencileri için SB dersinde yaparak yaşayarak öğrencekleri bir ortam yaratılmalıdır. Bunun için güncel olay, gerçek eşya, küre vb. araç-gereçlerden yararlanılabilir (Yaşar ve Gültekin, 2009). 1. kademe için somutlaştırma daha da önemli olduğu için SB dersliği yararlı olabilir.

Katılımcılar okullarda SB öğretiminin özgün araç-gereçlerle birlikte, alanın kimliğini yansıtan SB dersliklerinde yapılması gerektiğini düşünmektedirler. Ancak okullardaki yer sıkıntısı, öğrenci çokluğu, ikili öğretim, program yoğunluğu ve zaman yetersizliği, sınav baskısı gibi etmenlerin SB dersliklerinin kurulması ve kullanılmasını güçleştirebileceğini belirtmektedirler. Dinç ve Onat (2002) da araştırmalarında müdür ve öğretmenlerin ek düzenleme ve kontrol gerektirmesi gibi gerekçelerle oluşan olumsuz tutumlarının branş dersliği uygulamasına önemli bir engel oluşturduğunu belirlemişlerdir. Genel dersliklerin daha kolay bir uygulama olduğuna inandıklarını ortaya koymuşlardır. Akşit'in (2011) araştırma sonuçları da bunu desteklemekte ve öğretmenlerin SB dersliğinin disiplin ve temizlik sorunu çıkardığını ifade ettiklerini ortaya koymaktadır. Oysa ona göre herhangi bir dersliğin SB dersine tahsisi yerine ders uygulamalarının ya-

plabileceği disiplin ve temizlik sorunlarının yaşanmayacağı SB laboratuvarı oluşturulmalıdır. Oysa ki bu araştırmadaki katılımcıların önemli bir bölümü branş dersliklerinde kontrolün daha kolay olacağını belirtmişlerdir.

Okullarda SB dersliği bulunması gerektiği önerisinin en çok SB öğretmenleri tarafından dile getirildiği saptanmıştır. Bu bağlamda çeşitli araştırmaların sonuçları irdelendiğinde sınıf öğretmenleriyle SB öğretmenlerinin SB öğretimine ortam ve araç-gereç odağında farklı açılardan yaklaşıtları gözlenmektedir. Kimi araştırmacılar (Akşit, 2011; Kaya ve Ersoy, 2007; Meydan, 2001; Sözer, 1998; Taşkaya ve Bal, 2010) çalışmalarında sınıf öğretmenlerinin kimi okullarda yeterli araç-gereç bulamamak, SB ve araç-gereçlerinin kullanımı konusunda kendilerini yeterli hissetmemek, bunları kullanmayı gerekli görmemek gibi nedenlerle SB öğretiminde araç-gereç kullanımında sıkıntılar yaşadıklarını belirtmektedirler. Aynı araştırmacılar araştırmada kimi katılımcıların belirttiği gibi bu sorunun çözümü için sınıf öğretmenlerinin eğitilmesi, SB derslerine branş öğretmenlerinin girmesi, okullarda SB dersliklerinin kurulması gibi bir dizi öneri getirmişlerdir. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin istedikleri gibi şekillendirebildikleri derslikleri varken SB öğretmenlerinin bulunmamasıdır. Kimi araştırmaların (Akşit; Meydan; Taşkaya ve Bal) da desteklediği gibi SB öğretmenleri alanlarına ilişkin araç-gereç ve uygulama alanı yetersizliklerini, önemli sorunları arasında görmektedirler. Görüşlerinden onların da aidiyet geliştirebilecekleri, alanlarına göre düzenleyebilecekleri dersliklere gereksinim duydukları anlaşılmaktadır. Bunu bu araştırma dışında İnternet sitelerindeki forumlarda da (Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Bilgi ve Belge Paylaşım Forumu, 2011) açıkça ifade etmektedirler. Dinç ve Onat'a (2002) göre SB dersliği uygulaması sınıf öğretmenlerine ek bir iş yükü ve hareket zorunluluğu getireceğinden sınıf öğretmenleri branş dersliklerine olumsuz bakmaktadır.

SB derslerinin SB dersliğinde işlenmesinden kaynaklanan yararlar olabileceği gibi özellikle yanlış ve aşırı teknoloji kullanımından kaynaklanan zararlar da olabilir. Buna dayalı olarak Balkı ve Saban'ın (2009) araştırma bulguları arasında sağlık sorunları, yazı ve kompozisyon becerilerinin zayıflaması, etik dışı öğrenme gibi olumsuzluklardan söz edilmektedir. Ancak aynı araştırmacıların yaparak ve yaşayarak öğrenmeye ket vurabileceğine ilişkin bulgusu bu araştırmamızın sonuçlarıyla çelişmektedir.

Eğitim ortam oluşumunu etkileyen ana etmenler öğrenci, okul vb. çevre, ekonomik kaynak ve prog-

ramdır (Alkan, 1987). 2004 programının yapılandırıcı yaklaşımına zengin araç-gereç kullanımına temel oluşturduğu bilinmektedir. Ancak okulların ekonomik ve teknik donanım yetersizliği, öğretmenlerin teknoloji kullanımına ilişkin bilgi ve beceri yetersizliği ve isteksizliği (Balkı ve Saban, 2009) gibi nedenlerle kimi okullardaki öğretmenler araç-gereç bulamazken, kimilerinde de araç-gereç olmasına karşın öğretmenlerce yeterince kullanılmamaktadır. Kimi öğretmenlerin de araç-gereç sağlanması ve kullanımı konusunda yeterli çaba göstermemesi söz konusudur (Sözer, 1998). Bu durumda SB derslikleri kurulurken öğretmenlerin bunlardan yararlanmaları için güdülenmeleri ve eğitilmeleri de gerekmektedir.

İlköğretim 1. kademe düzeyinde kimi soyut bilgilerin somuta dönüştürülerek öğretiminde zengin uyarıcı araç-gereçleriyle SB dersliği çok işe yarayabilir. Ancak her an soyutu somuta dönüştürme gereksinimi olmayabileceği gibi sürekli SB dersliği kullanmak da gerekemeyebilir. İlköğretim okullarının çoğunda var olan Fen Bilgisi laboratuvarlarının sınıf öğretmenlerince ara sıra kullanılması örneğinde olduğu gibi SB derslikleri de ara sıra başvuru alan derslikler olabilir. Ayrıca branş dersliklerinin kullanımını 1. kademe öğrencilerin de, 2004 programının bir gereği olan dersler arası ilişkilendirme yapmalarını kolaylaştırabilir. Çünkü rutin araç-gereçlerle her dersin aynı ortamda yapıldığı genel dersliklerde derslerin özgünlükleri, benzerlik ve farklılıklarını fark etmenin kolay olmayacağı söylenebilir.

Katılımcılar SB dersliğinin sahip olması gereken özellikleri görsellik, kullanılabilirlik, gelişime ve erişime uygunluk biçiminde sıralamışlardır. Martorella'ya (1998) göre SB derslikleri görsel veriler açısından ilginç araç-gereçlerin kullanımına çok uygundur. Crowe'a (2004) göre araç-gereçlerle donanık bir SB dersliği sayesinde görseller hakkında düşünen öğrenciler olguları çok boyutlu ele alıp tartışarak onların kendilerini yanlış yönlendirmelerini engelleyebilirler. Öğrenmenin okumak, yazmak, izlemekten öte uygulayarak daha kalıcı duruma getirilebildiğine ilişkin birçok araştırma sonucu bulunmaktadır. Bu nedenle SB dersliği ortam ve araç-gereçlerinin öğrenci kullanımına uygun tasarlanması gerekmektedir. Bennett ve Scholes'a (2001) göre öğrenciler SB dersliklerinde teknolojiyi kullanmak için bilgi, beceri ve deneyime ihtiyaç duymaktadırlar. Jacobs ve Sargo (2005) araştırmalarında okul veya dersliğin tasarlanmasında çocukların gelişim ve boyutlarının dikkate alınması gerektiğini vurgulamışlardır. Kitaplıklar, ışık düğmeleri, kapı kolları, tezgahlar, mobilyalar çocuklara uygun ol-

malıdır. Bu nedenle ortam ve araç-gereçler ergonomik verilere göre düzenlenmelidir (Karabey, 2004).

SB Derslik Ortamı: Katılımcıların sosyal ortam bağlamında yeni yöntemler, yaşayarak öğrenme, öğrenme köşeleri, yerleşim düzeni, öğrenci sayısı, eğlenceli ortam gibi konularda görüş bildirdiklerini görülmüştür. Rice ve Wilson (1999), Öztürk ve Otluoğlu (2003) çalışmalarında SB öğretiminin genelde geleneksel yöntemlerle yapılmaya çalışıldığını belirtmektedirler. Oysaki NCSS (National Council for the Social Studies) tarafından SB dersinin yapılandırıcı bir ortamda öğrenilmesi, öğretilmesi gerektiği ortaya konmaktadır. Yapılandırıcı SB dersliklerinde teknoloji; problemi çözmek için işbirliği yaparken bilginin öğrenciler tarafından yapılandırılması, kavramlara anlam yüklenmesi ve deneyim oluşturulmasına katkıda bulunur (Rice ve Wilson).

Teknoloji temelli SB öğretimi, öğrencilerin karar verme, problem çözme, araştırma, işbirliği ve iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağlar (Bennett ve Scholes, 2001; Mason ve ark., 2000; Whitworth ve Berson, 2003). 2004 SB programının dayandığı yapılandırıcı yaklaşımda öğrenci merkezli yöntemler önemsenmektedir. Yeni program birçok etkinliğin uygun araç-gereç ve çeşitli yöntemlerle yapılmasını gerektirmektedir (Tarman, 2011). Bunlar SB dersliğinin yeni program için de önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Zira birçok araştırma (Acun ve Kamber, 2007; Kaya ve Ersoy, 2007) okullarda varolan donanım eksikliklerinin yapılandırıcı SB öğretimini güçleştirdiğini göstermektedir. Klasik düzende, davranışçı yaklaşım ve öğretmen merkezli sisteme uygun yapıdaki genel derslikler, öğretmen ve öğrencilerin yapılandırıcı yaklaşıma uyumda güçlük yaşamalarına neden olmaktadır. Çoğu sabit dersliğin durumunu yansıtan bu gerçek uygulanmaya çalışılan öğrenci merkezli, yapılandırıcı eğitim uygulamalarına ters düşmektedir (Çepni ve ark., 2001; Tarman).

SB dersliğinde grup ve araç-gereçlerle yapılan çalışmalarla öğrenci merkezli eğitim yapılırken öğrencilerin sosyalleşmesine de katkı sağlanabilir. SB derslikleri etkinlikler sayesinde onları genel dersliklerde sabitlenmiş sınıflarda oturan, sınavlara ezberden okunacak parçalarla hazırlanan pasif öğrenci olmaktan kurtarmayı amaçlamaktadır. Öğrencinin hareketlendiği bu ortamda öğretmen genel dersliklerdeki bilginin dağıtıcısı durumundaki konumunu kılavuz, koç ve hakem yönünde değiştirmektedir. Bu ortamdaki birey ya da grup çalışmaları; öğrencilerin el becerisi, işi idare yeteneği ve sorumluluk kazandırma, gözlem, analiz ve sentez

becerilerini güçlendirmektedir. Dersliklerdeki yerleşim düzeninin de eğitim etkileşimine çeşitli etkileri bulunmaktadır. Genel dersliklerdeki yerleşme düzeninde yaşanan sosyalleşmeyi engelleyen ardıl sıralanma yerine SB dersliklerinde yapılacak U ve V tipindeki gibi çeşitli yerleşmeler göz temasından başlayarak öğrencilerin sosyalleşmesine hizmet edebileceklerdir. Buralarda beyin fırtınası ve takım çalışması gibi uygulamalar daha kolay bir biçimde gerçekleştirilebilecektir (Tarman, 2011).

Katılımcılara göre SB dersinde olaylar yaşanılarak öğrenilmelidir. Bunun için olayların olduğu yere gidilebileceği gibi birinci kaynaklar (insan, eşya) dersliğe getirilebilir. Cunningham ve Allington'a (2003) göre bu yaklaşım duyuşsal boyutuyla onları öğrenmeye güdüler. Gezi yönteminden yararlanılarak kaynağında gerçek olay ve eşyalarla yapılan öğrenme yaşamsal deneyimler sağlayarak onları sosyalleştirir. Ancak bu araştırmanın sonuçlarıyla çelişen bir biçimde Balkı ve Saban (2009) teknolojinin yapar ve yaşayarak öğrenmeye ket vurabileceğini belirtmektedir. Yine kimi araştırmalarda aşırı ve bireysel bilgisayar kullanımının öğrencilerde psiko-sosyal sorunlara yol açabileceği belirtilmektedir. Balkı ve Saban'ın araştırma bulguları arasında oluşabilecek diğer sorunlar arasında sağlık sorunları, yazı ve kompozisyon becerilerinin zayıflaması, etik dışı öğrenmelerin oluşması da sıralanmıştır. Bu nedenle anti sosyalleşme gibi çeşitli sorunların yaşanmaması için öğretmenlerin derslikte işlevsel bir biçimde kılavuzluk yapmalarına gereksinim vardır (Meydan ve Akdağ, 2008).

Katılımcıların vurguladıkları gibi drama benzeri yöntemlerden yararlanılarak yapılan canlandırma ve bilgisayar (Martorella, 1998), akıllı tahta ve çeşitli yazılımlarla yapılan simülasyon çalışmasıyla da olaylar öğrencilere yaşatılabilir. Drama için SB dersliğinin kostüm, maket ve gerçek eşyaları işe kullanılabilir. SB alanının gereği olarak olayların yaşandığı zaman ve yere her zaman gidilemeyeceği gerçeği, derslikte simülasyon ortamının oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. SB dersinde simülasyon, öğrenciler için coğrafi ve tarihi olayları canlandırarak öğrenme olanağı sunar. Bu, özellikle sosyal olgu ve olayların öğrenilmesinde ve empati kurulmasında çok yararlı olabilmektedir. Öğrencilerin güdülenerek öğrenmelerini sağlayan bu yol, gerçek olayların temsilini aynen ya da yapılandırarak yaşam deneyimleri kazanmalarına zemin oluşturur. Böylece kutuplarda araştırmalar yapabilirler, simülasyonlardaki tuzaklara düşmemeye çalışırken doğayı koruyabilirler, yaşama zarar vermemek için fabrikaların kurulacağı alanları belirleyerek çevre

bilinci edinebilirler. Senaryoyu simülasyon yazılımcıları gibi öğrenciler de oluşturabilir ve karar verme yetilerini geliştirebilirler (Braun, Fernlund ve White, 1998). Bu bağlamda çocukların eğlenerek öğrenmelerine zemin oluşturan animasyon, çizgi film, oyun gibi yazılımlar yasaklanmak yerine SB kazanımlarını edindirecek şekilde dönüştürülebilir. Bunun için SB ve bilgisayar uzmanlarının işbirliği yapmaları gerekir.

Bennett ve Scholes (2001) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada öğrencilerin teknoloji sayesinde SB dersine güdülenerek zevkle öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Onlara göre teknolojiyi sadece eğlenmek için değil eleştirel bakarak öğrenmelerinde kullanabilmek için de öğrenciler, çeşitli becerilerle donatılmalıdır. Ayrıca eğitimciler de SB programını destekleyici teknolojiler için seçici davranmalıdır. Katılımcıların değindikleri bir diğer konu öğrenme köşeleri ve öğrenci sayısıdır. Martorella'ya (1998) göre öğrenme köşeleri SB dersinin bireysel olarak öğrenilmesine de alt yapı oluşturabilir. Savage ve Armstrong'a göre (1987), birçok SB öğretmeni dersliklerinde en az bir grup çalışma alanı bulunmasını ister. Öğretmenlere göre SB dersliğinde en fazla 25 öğrenci bulunmalıdır. Tarman'a (2011) göre SB dersliğinde öğrencilerle ayrı ayrı ilgilenilerek kılavuzluk yapılabilmesi ve gelişmelerinin izlenilebilmesi için en fazla 20 öğrenci bulunmalıdır.

Katılımcıların fiziki ortam bağlamında çoğunlukla dersliğin genişlik, aydınlık, temizlik, sessizlik, sıcaklık, renk ve döşeme gibi özelliklerine değindikleri belirlenmiştir. Dünya standartlarına göre öğrenci başına düşen derslik alanı en az 1.5 metrekaredir. MEB standartlarına göre Türkiye'de bu oran 1.2 metrekaredir. Böylece iyi bir derslik 48-60-72 metrekare arasında olabilmektedir (Karabey, 2004). Dersliğin genişliği aydınlanma, ısınma ve havalanma için önemli olduğu kadar araç-gereçlerin işlevsel bir biçimde kullanımı, etkinliklerin gerçekleştirilebilmesi ve öğrenci hareketi açısından da önemlidir. Ayrıca renkler de çocukların performansını ve derslikte kalma isteklerini etkilemektedir. Aydınlanma da öğrenme potansiyelini etkileyen etmenlerden biridir. Birçok araştırma özellikle gün ışığının öğrencilerin tutum ve performanslarını etkilediğini göstermiştir. Dinç ve Onat (2002) tarafından gerçekleştirilen araştırmada MEB tip proje ilköğretim okulları gün ışığından yararlanma açısından yeterli görülmüştür.

Savage ve Armstrong'a (1987) göre SB öğretiminde kullanılacak dersliğin bölümleri iyi bir şekilde düzenlenmelidir. Bunlar arasında zemin, duvar, araç-gereç ve öğrenme köşeleri sayılabilir. Zeminin

derste yapılacak etkinliklere temel olacak biçimde düzenlenmiş olması gerekir. Çünkü SB dersi küçük ya da büyük gruplarla zeminde birçok etkinlik yapmaya uygundur. Sağlıklı bir öğrenme için duvarı da etkili kullanmak gerekir. Heyecan verici, ilgi çekici duvarlar öğrencilerin okul ve dersliğe gelme isteklerinde etkili olurlar. Buralara SB üniteleriyle ilgili ilginç görselleri içeren panolar ve bülten tahtaları asılabilir. Kimi SB öğretmenlerinin buralara yapbozlar, merak uyandıran sorular astıkları öğrencilerin de bunları yapmaya çalıştıkları bilinmektedir.

SB Dersliği Araç-gereçleri: Katılımcılar SB dersliğinde çeşitli araç-gereçlerin bulunmasını önermişlerdir. Bunlar elektronik, grafik, üç boyutlu, gösterim ve basılı araç-gereç temaları altında bir araya getirilmişlerdir. Katılımcıların daha çok elektronik olanlar üzerinde durmaları anlamlıdır. Çünkü çağ koşulları tüm alanlarda olduğu gibi eğitim ve özellikle SB öğretimi alanında da kullanılacak yeni elektronik araç-gereçlerin keşfedilmesini gerekli kılmaktadır. Elektronik araç-gereçler arasında CD-DVD, bilgisayar, projeksiyon, İnternet, slayt, akıllı tahta, meteorolojik aletler ve televizyon sıralanmıştır. Bu bağlamda katılımcıların çoğunlukla bilgisayar üzerinde durdukları görülmüştür. Son yıllarda yapılan çeşitli araştırmalarda SB öğretiminin teknolojiyle bütünleştirilmesinde bilgisayarın (Bennett ve Scholes, 2001; Ledford, 2000; Whitworth ve Berson, 2003) öncü rol üstlendiği, diğer araç-gereçlerin ona dayalı olarak geliştirildiği gözlenmektedir. Mucherah (2003) araştırmasında öğretmenlerin SB dersliğinde bilgisayar kullanımının öğrencilerin dikkatlerini toplayıp güdülenmelerine katkı sağladığını düşündüklerini belirlemiştir. Whitworth ve Berson'a göre bilgisayar küresel dünyaya öğrencilerin etkileşime girmesini sağlayarak bilgi düzeylerini artırır ve farklı insanlara ilişkin bakış açısı kazandırır. Mason ve arkadaşlarının (2000) çalışmasına göre İnternet vatandaş yetiştirme amacını güden SB öğretiminde genç vatandaşların geçmiş, bugün ve geleceğe ilişkin anlayışlar geliştirmelerinde güçlü bir araç olarak hizmet vermektedir. Tarman'a (2011) göre bu tür araç-gereçler öğrenmekte güçlük çekilen konuların somutlaştırılarak zevkli ve kolay bir biçimde öğrenilmesini sağlarlar. Ancak kimi uzmanlar (Meydan ve Akdağ, 2008; Nas, 2003) bilgisayarın SB'ye yönelik yazılım sıkıntısı, pahalılığı, duyuş, deviniş, yaratıcılık ve etkileşimi engelleyerek psiko-sosyal sorunlara neden olma olasılığı gibi sınırlılıklarının bulunduğunu belirtmektedir. Bilinçsiz ve plansız kullanım sonucunda bu sorunların ortaya çıkmasına neden olan bilgisayar destekli öğretim, öğrencilerin etkileşimini artıran yazılım ve etkinliklerle onların psiko-sosyal gelişmelerine

hizmet eder duruma getirilebilir. SB dersliğinde öğretmen kılavuzluğunda tüm öğrencilerle birlikte kullanılması bu olumsuzlukları azaltabilir (Meydan ve Akdağ). Bennet ve Scholes (2001) ve Wilson ve Wright'ın (2010) araştırmalarında olduğu gibi 2000'lerdeki SB dersliklerinde bilgisayar ve İnternet teknolojisi ağırlıklı çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. SB öğretim ortam ve araç-gereçlerinin bilgisayar odağında sanal bir ortam çevresinde düşünülmeğe başlandığı söylenebilir.

SB dersliğinde bulunması gereken grafik araç-gereçlere ilişkin olarak katılımcılar daha çok haritalar üzerinde durmuşlardır. Bunu küre ve tarih şeridi izlemiştir. Barth ve Demirtaş (1997) haritalarla kürelerin SB öğretiminin vazgeçilemez öğeleri olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar sayesinde öğrenciler sembollerini okuyarak yeryüzü şekilleri, iklim, yerleşim ve uzaklık arasındaki ilişkileri öğrenebilmekte ülkelere farkındalık geliştirebilmektedirler. Ayrıca haritaların cep telefonları, bilgisayar, navigasyon, CBS yazılımı ve İnternet aracılığıyla kullanılıyor olması öğrencilerin ilgisini çekerek SB öğretimine odaklanmalarını sağlayabilir. Crowe'a (2004) göre bunlardan yararlanılarak SB dersinde öğrencilerin olguları çok boyutlu ele almaları, siyasi, ekonomik ve çevreye ilişkin verileri tartışarak öğrenmeleri, yanlışlarını düzeltmeleri sağlanabilir. Hazır haritalardan yararlanılabileceği gibi SB dersinin kazanımları dikkate alınarak yeni haritalar da yapılabilir. Üstelik kartogramlarda (tablo harita) olduğu gibi dağılışı dışında bir başka kazanım da haritalar yanıtılarak öğretilir. Harita yapımını kolaylaştıran bilgisayar yazılımları, SB dersi için vazgeçilemez araç-gereçler olan haritaların çeşitli konulara uyarlanarak kullanılışlığını artırmış gözükmektedir.

Katılımcıların derslikte bulunmasını önerdikleri üç boyutlu araç-gereçler arasında gerçek eşya, maket ve modeller yer almıştır. Cunningham ve Allington'a (2003) göre SB kavramlarının yapılandırılması ancak gerçek eşyaların dersliklere getirilmesi ya da bulundurulmasıyla gerçekleştirilebilir. Barth ve Demirtaş' a (1997) göre modellerin SB dersinde öğrenciler tarafından incelenmesinde yarar vardır. Katılımcılar SB dersliği için gösterim araç-gereçleri de önermişlerdir. Bunlar arasında resim ve fotoğraf, pano ve tahta yer almıştır. Kimi katılımcıların da önerdiği gibi Barth ve Demirtaş'a (1997) göre SB dersinde tarihten günümüze günlük yaşam, Türkiye manzaraları gibi derslikte işlenen konu ya da temaya ilişkin duvar resimleri kullanılabilir. Savage ve Armstrong'a (1987) göre öğrencilerin ilgilerini çeken ve güdüleyeceği düşünülen SB araç-gereçleri, güncel haberler, derslik yönergesi,

modeller, öğrenci ürünleri ve ödevler panolarda sergilenebilirler. Çünkü öğrencilerin ürünlerinin sergilenmesinden hoşlanmaları onların derse güdülenmelerini sağlayabilmektedir. Karabey'e (2004) göre duvarların nitelikli ve ses emici panolarla donatılması yararlıdır.

Katılımcıların görüşlerinde olduğu gibi çeşitli araştırmalarda da SB dersliğinde ansiklopedi, Coğrafya ve Tarih kitabı, dergi, gazete kütürü, broşür ve atlas gibi basılı araç-gereçlere yer verilebileceği belirtilmektedir. Öztürk ve Otluoğlu'na (2003) göre edebiyatın SB dersini zengin kılacak bir araç-gereç donanımına sahip olduğu görülebilecektir. Cunningham ve Allington'a (2003) göre kitaları, devletleri, yöneticileri, savaşları, tarihi kişilikleri, yurttaşların haklarını anlama gibi SB dersinin amaçları arasında yer alan bilgi ve beceriler kitaplara başvuru olarak da öğrencilere kazandırılabilir. Bunun için öğretmenlerin SB programını inceleyerek hangi kazanımlarda hangi kitaplara başvurulmasının yararlı olacağını belirlemeleri yerinde olur. NCSS (2011) her yıl güncellenerek SB öğretiminde kullanılabilecek kitap listesi oluşturmakta ve İnternet sayfasında yayınlamaktadır. Türkiye'de de benzer bir uygulama yapılabilir. Ayrıca binlerce kitabın derslikte bulundurulmasını sağlayabileceği düşünülen elektronik kitap uygulamasından yararlanılabilir. Ancak kimi öykü kitapları başta olmak üzere idealleştirilmiş bir dünya içeren basılı araç-gereçler çocuklarda kalıp yargıların oluşmasına neden olabilir. Yine eğitim ilkeleri gözetilerek iyi seçilmemiş, planlanmamış, sorgulanmamış bir üründen derste öğrencilerden zamanında dönütler ve istenen başarı alınamayabilir. Öğrenciler açısından eğlenceli bulunan kimi edebi ürünlerin bilgileri tümüyle doğru ve gerçek kabul edilebilir. Bu da onun eleştirel düşünce ve davranışlarının gelişmesini engelleyebilir. Tüm bu etmenlerle birlikte SB ders ortamına bu ürünlerin getirilmesi, birçok eğitim ilkesinin göz önünde bulundurulması sınırlılığını ortaya çıkarmaktadır (Şimşek, 2009).

Katılımcılar derslikteki çeşitli mobilyaların özelliklerine de değinmişlerdir. Çağdaş eğitim anlayışına göre derslik içinde yaşama ve öğrenme biçimleri çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle yerleşim ve kullanım düzenleri öğretmen ve öğrencilerin yaratıcılığına bağlı olarak değişken/hareketli olabilmelidir. Kolay taşınabilen hafif mobilyalar biçimlendirmeyi de kolaylaştırırlar (Karabey, 2004; Savage ve Armstrong, 1987).

Araştırmada elde edilen veriler doğrultusunda kimi önerilerde bulunulabilir. SB öğretimi için İlköğretim okullarında SB Derslikleri kurulmalıdır. Fen

Bilgisi laboratuvarlarıyla karşılaştırıldığında SB dersliklerinin çok daha ekonomik ortamlar olduğu söylenebilir. Bunun için MEB yanında özel sektörün katkıları da alınabilir. SB “derslik ortamı” öğrencilerin gelişimine ve erişimine uygun olmalıdır. SB dersliğinde görselliği öne çıkaran program kazanımlarıyla öğrenci gelişimi ve kullanımına uygun araç-gereçlere yer verilmelidir. Dersliğin sosyal ortamı yapılandırmacı, yeni yöntemlere ve yaşayarak öğrenmeye uygun, öğrenme köşeleri ve etkileşimli yerleşim düzeniyle optimum öğrenci sayısı olan ilgi çekici-eglençli bir ortam olmalıdır. Drama ya da simülasyonlardan yararlanılarak olayın dersliğe yansıtılmasına ya da dersin olay yerinde yapılmasına temel oluşturulmalıdır. Dersliğin “fiziki ortamı” geniş, aydınlık, temiz, sessiz, ışık ve sıcaklık düzeyi ayarlanabilir, ilgi çekici renk, döşeme, duvar ve tavan yapısına sahip olmalıdır. Derslik ortamı ve araç-gereçleri ergonomik yapıda olmalıdır. SB derslik ortamı ve araç-gereçleri hakkında öğretmen ve öğrencilere eğitim verilmelidir. Derslikte tüm güvenlik önlemleri alınmalı ve bunlar yönergelerle duyurulmalıdır. SB dersliğinde çeşitli “araç-gereçlere” yer verilmelidir. Öncelikle CD-DVD, bilgisayar, projeksiyon, İnternet, slayt, akıllı tahta, meteorolojik aletler ve televizyon gibi elektronik araç-gereçler bulunmalıdır. SB dersliğinde haritalara öncelik verilmekle birlikte küre ve tarih şeridi gibi grafik araç-gereçlere de yer verilmelidir. Derslikte gerçek eşya, maket-model gibi üç boyutlu araç-gereçler bulundurulmalıdır. SB dersliğinde resim-fotoğraf, pano, tahta gibi gösterim araç-gereçlerine yer verilmelidir. Derslikte ansiklopedi, Coğrafya ve Tarih kitapları başta olmak üzere dergi, broşür gibi çeşitli basılı araç-gereçler bulundurulmalıdır.

SB derslik ortamları için mimarlar, simülasyon ve sanal ortamlar için başta bilgisayar uzmanları olmak üzere teknologlarla SB eğitimcileri disiplinler arası çalışmalar yapmalıdır. SB öğretimiyle teknolojinin bütünleşmesine yönelik çeşitli araştırmalar yapılmalıdır. Farklı araştırma yöntemleriyle yapılacak bu çalışmalar, teknolojideki hızlı gelişimin SB öğretimine etkisini belirlemek üzere zaman zaman tekrar edilmelidir. Olay yeri, canlandırma ve simülasyona dayalı SB öğretimi odağında deneysel araştırmalar yapılmalıdır. SB dersliği kurmuş ya da kurmakta olan okullarda gözleme dayalı araştırmalar yapılabilir. SB dersliği olan ve olmayan okullar arasında karşılaştırmalı araştırmalar desenlenebilir. SB dersliği ilköğretim 1. ve 2. kademe düzeyinde sistem, öğrenci ve öğretmen koşulları bağlamında karşılaştırmalı araştırmalara konu edilebilir. Araştırmanın SB öğretimi odağında akademisyen, yönetici, öğretmen ve öğrencilere yardımcı olması

umulmaktadır. Bu bağlamda okullarda gerçekleştirilecek olan SB öğretim ortam ve dersliklerine ışık tutması, diğer çalışmalara bir basamak oluşturması beklenmektedir.

Teachers' Opinions on the Use of Social Studies Classrooms in Social Studies Education

Erdoğan KAYA^a
Anadolu University

Abstract

For students, the need to fully understand the geographical and historical layout of their societies has grown remarkably in today's dwindling world. Social Studies is one of the programs aiming to meet this need. Innovations in technology have led to searching new ways within Social Studies education, and now it seems highly likely to set up branch special classes at schools. This study aims to determine teachers' opinions regarding materials and environment to be used in Social Studies classes. Being qualitative in nature, the research has been conducted through semi-structured interviews. The opinions of social studies and classroom teachers have been investigated via the use of triangulation technique and maximum variation sampling method. The study has been analyzed through descriptive methods. The findings have focused on environment, Social Studies classroom at schools, social and physical environment, and using electronic, graphical, three-dimensional, visual and printed materials within the classroom.

Key Words

Social Studies, Social Studies Classroom, Environment and Materials for Social Studies Education.

Students' need to get to know the world's geographical and historical background has been growing as the world itself has dwindled more and more in recent years. Meeting this need of students' will tremendously contribute to their future efforts in order to make right decisions. Within the scope of Social Studies, which primarily aims to furnish individuals with necessary skills, activities directed to recognizing maps better, questioning the historical events; hence understanding how those events have affected the current life in our world should be conducted (Benscoter & Harris, 2003). Therefore, branch specific classes can be arranged at schools (Martorella, 1998). Being more advanced as opposed to general classroom settings, these classes

have been suggested to realize skills and aims outlined in Social Studies instructional program for a long time (Brett, 1996; Martorella). According to Capron and Halley (1972), a Social Studies class can be described as a room where students go during or after school time for Social Studies specific activities. This offers students who are interested in Social Studies a place where they can use their time and energy effectively. The environment and materials inside the class can lessen the load over Social Studies course, and can help students learn more efficiently (Cunningham & Allington, 2003). Technology based learning in the Social Studies class augments students' skills to make decisions, solve problems, search, cooperate and communicate within Social Studies course (Bennett & Scholes, 2001; Mason et al., 2000; Whitworth & Berson, 2003). Being the theoretical background of Social Studies instructional program of 2004, the constructivist approach underpins the importance of student-centered methods. The new program requires that many activities be carried out with specific materials and through various methods

^a Erdoğan KAYA, Ph.D., is currently an assistant professor at the Department of Social Studies Education. His research interests include adolescent geography and environmental education. Correspondence: Assist. Prof. Erdoğan KAYA, Anadolu University, Faculty of Education, Department of Social Studies Education, 26470 Eskisehir/Turkey. E-mail: erkaya@anadolu.edu.tr Phone: +90 222 335 0580/3440.

(Tarman, 2011). These indicate that Social Studies class is valuable for the new program as well. Literature holds many studies (Acun & Kamber, 2007; Kaya & Ersoy, 2007) pointing that the inadequacy of materials at schools endangers constructivist teaching of Social Studies. Built in accordance with classical behaviorist approach and teacher centered perspective, general classrooms make it difficult for students and teachers to adapt the constructivist approach. True for most of general classrooms, this reality contradicts with student centered and constructivist educational activities (Çepni, Bacanak, & Gökdere, 2001; Tarman). In this sense, the Social Studies class can be termed as “a dynamic environment suitable to conduct activities in order to equip individuals with knowledge, skills, and values relevant to the course by means of the materials specific to Social Studies instruction”.

Based on Dewey (1916), Friedman and Hicks (2006) have stated that education is the process of rearranging, configuring, and converting. Current relation between Social Studies and technology urges Social Studies instruction and classes to change. Therefore, researchers (Bennett & Scholes, 2001; Mason et. al., 2000; Mucherah 2003; Whitworth & Berson, 2003; Wilson & Wright, 2010) underpin that investigation about the use of technology within Social Studies education should be an ongoing process, and studies should be renewed and revised frequently.

The relation between Social Studies education and technology, including all instructional tools and materials, influences a society’s global, political, social, and economic life. However, research on Social Studies classrooms in Turkey is scarce. Following can be stated as reasons to this; ignoring the training of Social Studies teachers for a long time (1986-1998), the instruction of National History and National Geography courses—which replaced Social Studies course—by high school teachers who were reluctant to work at primary schools (Yüksek Öğretim Kurulu [YÖK], 1998), and insufficient amount of research due to lack of social studies departments at universities. The launch of Social Studies teacher training programs at universities in 1998 increased the number of Social Studies teachers at schools; hence, research and studies on settings, tools, and materials for Social Studies proliferated. On the other hand, literature also includes a debate on the necessity of social studies classroom. Those who argue against believe that social studies is an experiment-free course,

that it will enlarge the workload on teachers and managers, that it is not necessary to use social studies tools and materials, and expertise to use them efficiently is lacking. Also, high number of students, dual instruction, lack of room and time, and economic factors are among the other arguments set against social studies classroom. Besides, some studies (Akdağ & Kaymakçı, 2009; Akşit, 2011; Meydan, 2001; Taşkaya & Bal, 2010) point that insufficient amount of tools, materials, and classes hamper teachers’ willingness to use them whereas some other findings (Balkı & Saban, 2009; Sözer, 1998) indicate that teachers don’t use even the materials already present in their classes, which lays a dilemma behind. Along with this dilemma, one should also consider the infrastructure of schools, urban and rural conditions, first and second echelon system in primary education, students’ developmental properties, the differences between the job descriptions of class teachers and social studies teachers, and effective use of time due to single and dual instruction.

This study aims to determine opinions of teachers on how to provide Social Studies education through the use of environment and materials inside the Social Studies classrooms. Along with this general aim, answers to the following questions have been sought:

1. What are the opinions of teachers about providing Social Studies education in Social Studies classrooms at primary schools?
2. What features should a Social Studies classroom have?
3. How should the environment inside the Social Studies classroom be arranged?
4. What materials should be included in the Social Studies classrooms?

Method

Research Model

The study has qualitatively been conducted through interview technique. In qualitative studies, investigating a topic in depth matters more than forming generalizations (Bogdan & Biklen, 1998). That is why shareholders of Social Studies education have been consulted, and triangulation technique has been utilized. The purpose of person based triangulation is to closely analyze any given topic by determining different and similar perspectives (Berg, 1998; Bogdan & Biklen).

Participants

Maximum variation sampling method has been employed in order to reflect the range of people who can be considered as a relevant party of the problem as much as possible. Here, the main goal is not to reach any generalizations concerning the whole universe, but to identify the common themes, similarities, and differences (Yıldırım & Şimşek, 2005). Accordingly, 24 Social Studies teachers and 20 classroom teachers have been interviewed.

Data Collection

The data were collected through semi-structured interviews—one of the interview techniques. Firstly, an interview form containing open-ended questions was developed. Interview forms are applied to learn what different people think about similar topics, and they present the opportunity to hold comparisons since they have standard questions (Berg, 1998; Yıldırım & Şimşek, 2005). Formed in accordance with the teacher' opinions, the interview form was finalized after the pilot study following expert consult.

Data Analysis

Qualitative data are digitalized in percentages mainly to identify the participation ratio and to make comparisons (Yıldırım & Şimşek, 2005). Descriptive analysis was utilized for this study. The steps of the descriptive analysis used in this study include (Gery & Bernard, 2000); identification of themes and categories of the analyzed unit based on theory, building the data set through coding (for instance, 25%), marking the opinions on the coding form after reviewing the entire data set, marking the code key by another expert after examining all the data set, and comparing the codes made by the researcher and the expert in order for reliability assessment. The formula used to determine reliability is: $\text{Reliability} = \text{Agreement} / \text{Agreement} + \text{Disagreement}$ (Miles & Huberman, 1994). Reliability was calculated as 89%, and this study was accepted to be reliable because the agreement was over 70%. The data collected from teachers has been depicted in frequencies in tables. This helps to see the differences and similarities better. Based on the similarities, inferences regarding the environment and the materials that should be included in the classrooms have been set forth. The findings have been divided into sub-groups in accordance with the themes, and have been supported with direct quotations in

order to improve the validity. Quotations do not reveal the participants' names. Subsequently, several results have been deduced from them, and they have been discussed through comparison with the findings of other studies.

Results

The findings reached as a result of the themes shared by most opinions mainly focus on arranging Social Studies classrooms at schools, the features of this classroom, physical and social environment of the classroom, and the properties of the materials, which are electronic, graphical, three-dimensional, visual and printed.

A close-up on the findings reveals both similarities and differences between the opinions of social studies teachers and class teachers. It has been determined that the majority of the participants agreed on providing Social Studies education in a Social Studies classroom. On the other hand, it should also be noted that a vast number of those participants are Social Studies teachers. As the findings suggest, participants stated that the social environment of a SS classroom should be suitable to apply new teaching methods. Regarding the social setting, SS teachers emphasize the need for a setting conducive to using new methods and learning through experiencing while class teachers generally underline the importance of a place suitable with new methods and learning corners. Some of the opinions imply that abstract issues in Social Studies can be learned through use of animation and simulation. As for the physical environment of the classroom, participants generally stated that it should be a roomy and luminous place. Findings point that participants mainly underpin the significance of a roomy place admitting enough light. In this sense, SS teachers mostly focused on a wide classroom while class teachers primarily pointed the need for a luminous class.

Regarding the electronic materials, participants generally underlined the need for a computer, CDs-DVDs, projector, and internet access. The teachers emphasized that CDs-DVDs were highly necessary for Social Studies classrooms. It will not be wrong to state that teachers regard the electronic materials as a piece of indispensable equipment for Social Studies instruction. Moreover, television seems to have lost its popularity in Social Studies course due to prevalence of computer and related projection systems.

Among the graphical materials, maps were the most frequently mentioned one by the participants. Analysis of opinions pointed that maps were thought to be highly correlated with the field of Social Studies. The reason why class teachers stated the need for a history banner more often than SS teachers may be because of the frequent use of the banner in the first echelon of primary education. Concerning the three dimensional materials that should be placed inside this class, participants noted that realia and models were necessary. The fact that students in the first echelon of primary education need more concrete objects to learn may be the reason why class teachers emphasized the necessity of realia more than SS teachers.

All teachers mentioned that it would be helpful to have visual materials such as drawings-pictures, billboards, and boards in a SS class. Furthermore, teachers stated that printed materials were also necessary. Since class teachers work on literacy training more often and they may be considering the positive influence of literacy over Social Studies course, they focused on the need for printed materials more than SS teachers.

Discussion

Social Studies Classroom: A great portion of participants underlined the need for a Social Studies classroom at schools. However, it can be seen in the literature that there have been discussions about the necessity of Social Studies classrooms. Those opposing to such an opinion believe that Social Studies is not a kind of lesson in which experiments are performed and that it will bring about additional load for the managers and teachers. On the other hand, the feeling of incompetency at using the equipment and materials, considering such a class unnecessary, limited time and place, economic deficiencies are among the other negative opinions about the Social Studies classrooms. However, the fact that there has been a considerable increase in the number of the studies in the field in Turkey and that the Social Studies lessons in the primary schools are mostly carried out by Social Studies teachers have made it necessary to have proper classroom environment and materials in Social Studies teaching. Despite this, such aspects as the infrastructure of the schools, the different conditions in urban and rural areas, the developmental differences of the primary education students, and various duties of Social Studies teachers should be taken into consideration.

Wilson and Wright (2010) noted that a skill specific classroom at schools in order to combine Social Studies education with technology was essential as part of a systematic educational approach. According to the researchers who point that lack of necessary equipment in general classrooms may give rise to certain difficulties for Social Studies education, technology offers a remarkable chance to bring the whole world into the classroom. The study by Çelikkaya (2002) unfolded that there were a lot of abstract concepts in SS course (border, longitude, plateau, and equator). Considering the developmental features of children, settings conducive to learning through experiencing and contextualizing should be created especially for the first echelon of primary education. Current issues, realia, sphere, and similar materials may be handy in order to achieve this (Yaşar & Gültekin, 2009). SS classroom may be extra helpful for those in the first echelon of primary education since contextualizing bears more importance during that period.

The findings show that the need for a SS classroom was verbalized mostly by SS teachers. Examining the results of several studies in this sense indicates that SS teachers and class teachers have a different perspective about this. Some researchers (Akşit, 2011; Kaya & Ersoy, 2007; Meydan, 2001; Sözer, 1998; Taşkaya & Bal, 2010) unveiled that class teachers were having difficulties in using tools and materials for SS instruction due to reasons such as inadequacy of materials, feeling incompetent about how to use materials, and seeing no reason to make use of the materials. For the solution of this problem, the same researchers made several suggestions such as in-service training for class teachers, instruction of social studies by branch teachers, and establishment of SS classrooms at schools. Moreover, class teachers have a class of their own which they can arrange in any way they like while SS teachers do not have such a thing. As supported by several researchers (Akşit, 2011; Meydan, 2001; Taşkaya & Bal, 2010), SS teachers see the lack of materials and practice field as a major problem of their profession. That they need a special place where they can belong and arrange in accordance with their needs can be deduced from their opinions. They almost always complain about this in their forums on the Net as well (Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Bilgi ve Belge Paylaşım Forumu, 2011). According to Dinç and Onat (2002), class teachers have a negative attitude towards SS class since it will bring extra workload and mobility on them.

Major factors influencing the formation of an educational setting are students, school, environment, economic sources, and the program (Alkan, 1987). It is well known that the constructivist approach adopted within the Social Studies instructional program of 2004 serves as the basis for use of various tools and materials. However, some teachers are reluctant to use the equipment and materials at some schools because they feel incompetent (Balkı & Saban, 2009) whereas some other teachers cannot access relevant tools and equipment although they want to use them. Moreover, some teachers do not invest any effort for the provision and use of tools and materials (Sözer, 1998). Therefore, teachers should be trained and motivated during establishing SS classes.

Social Studies Classroom Environment: Regarding the social environment of Social Studies classroom, participants' opinions can be grouped under new methods, learning through experience, classroom layout, learning corners, entertaining atmosphere, and the number of students in the classroom. Rice and Wilson (1999) and Öztürk and Otluoğlu (2003) emphasize that Social Studies education is generally conducted through traditional methods. However, National Council for the Social Studies (NCSS) advises that Social Studies course should be taught and learned in a constructivist environment. Since the nature of Social Studies field does not always allow visiting the real time and place of events, Social Studies classroom should be the chance to learn through experience, animation and simulation. Animations can be dramas performed by using stage, costumes, and masks etc. or computers (Martorella, 1998), smart boards, and other related software. Simulations in Social Studies course provide students with the chance to learn geographical and historical events through animations. This especially helps students learn social facts and events better, and build empathy. Furthermore, students are motivated by this way, and they gain real life experience. They can carry out research at poles, protect the environment by tackling the traps in the simulations, and develop environmental awareness by picking up places suitable for establishing plants without threatening the life (Braun, Fernlund, & White, 1998). Instead of banning games that serve as a basis where students can play and learn, it may be a better idea to convert them to be used for Social Studies education, which requires cooperation of Social Studies experts and computer specialists.

Concerning the physical environment, participants mainly underpinned the importance of size,

lightning, cleanliness, silence, warmth, color, and texture. The size of the class is not only important for lightning, heating, and ventilation, but also for functional use of materials, students' mobility, and activities. As for Jacobs and Sargo (2005), lightning and colors also affect students' performance and their desire to stay in the classroom. According to Savage and Armstrong (1987), different parts of Social Studies classroom such as the ground, walls, materials, and learning corners should be well-organized for various activities. Since students like their projects to be displayed, appealing walls can be influential over their desire to come to school, and the classroom can be decorated with clipboards and bulletin boards containing attractive visuals about Social Studies subject and students' works. According to Karabey (2004), covering the walls with qualified sound absorbing boards may be helpful.

Social Studies Classroom Materials: Participants suggested that electronic, graphical materials, three dimensional, visual materials, and printed materials should be placed into a Social Studies classroom. Among the electronic materials, computers, CDs-DVDs, projector, internet access, slide machines, smart boards, television, and meteorological instruments take the lead. It has been noted that participants mostly meant the computer whenever they mentioned about electronic devices. Recent research indicates that computers (Bennett & Scholes, 2001; Ledford, 2000; Whitworth & Berson, 2003) bear a pioneering role in integrating Social Studies with technology, and other materials can only be developed in accordance with the presence of a computer in the classroom. It was reported that teachers taking part in Mucherah's (2003) study had stated that computers helped students gather their attention and be motivated. According to Whitworth and Berson (2003), computers and the Internet aid students improve their knowledge and offer them new perspectives through interaction with the global world. As for Mason et al. (2000), the Internet serves as a powerful tool to equip young citizens with insights regarding the past, present, and the future within the Social Studies course aiming to raise informed citizens. Tarman (2011) stated that such materials can help teach the difficult subjects by contextualizing and visualizing them. On the other hand, some experts (Meydan & Akdağ, 2008; Nas, 2003) hesitate to use computers for SS course due to the fact that related softwares are scarce and very expensive and they may lead to psycho-social problems since they hinder sensation, mobility, creativity, and interaction.

Participants also proposed that several graphical materials such as maps, sphere, time line, tables and graphics should be used in a Social Studies classroom. Barth and Demirtaş (1997) reported that maps and spheres were indispensable instruments of Social Studies instruction. By means of them, students can read symbols and learn about the relation among landforms, climate, settlements, and distance; and they can also enhance their awareness about other countries. Moreover, use of maps on cellphones, computers, navigation instruments, and CBS software may motivate students for Social Studies course. According to Crowe (2004), using such technology in Social Studies course may encourage students to view facts from many different angles and to learn and correct their mistakes regarding political, economic, and environmental issues.

Realia are the three dimensional materials that participants proposed to be placed in the Social Studies classroom. Barth and Demirtaş (1997) stated that use of models that convert some of the abstract subjects into tangible ones in Social Studies course may offer paramount benefit for some students. Similarly, Cunningham and Allington (2003) noted that Social Studies concepts could only be constructed by means of real objects. Among the visual materials proposed by the participants are pictures, photos, clipboard, and blackboard. According to Barth and Demirtaş (1997) as well as some participants, some wall pictures related to past and present daily life and scenes from Turkey can be used in the Social Studies classes. As for Savage and Armstrong (1987), the interesting and motivating materials, current news, instructions, models, the products of students and assignments can be presented on the clipboards. Exhibiting the students' products will motivate the students.

Not only the participants, but also many other sources suggested the use of printed materials such as encyclopedia, Geography and History books, magazines, newspaper extracts, brochures, and atlas in Social Studies classrooms. As for Öztürk and Otluoğlu (2003), literature is a rich source that can enhance Social Studies course. According to Cunningham and Allington (2003), some knowledge and skills such as understanding continents, states, administrators, wars, historical figures, and citizen rights—which are included among Social Studies Course aims—can be taught by resorting to books. NCSS (2011) publishes a revised and updated list of recommended books on its site every year. Something similar can also be applied in

Turkey. Moreover, e-book application offering the chance to have a library of thousands of books in a classroom can also be activated. Yet, some printed materials picturing and idealized world, especially story books, may induce students to form bias and clichés. Unplanned and unquestioned materials that are not chosen in accordance with educational principles may not produce desired outcomes and success on behalf of students. Students may take the information in a literary product they like as for real, which may restrain their critical thinking skill. Bringing such materials into the SS class entails meticulous consideration of educational principles (Simşek, 2009).

Öztürk and Otluoğlu (2003) advised that teachers should let go their traditional role to deliver a certain amount of knowledge to students, and should include as many activities and materials that direct students to actively participate in the lesson. In this sense, Social Studies classrooms and materials similar to labs designed for Science classes can be established. Social Studies classes built at primary schools can also be used for other social courses in primary school. Based on the findings of this research, one can suggest that Social Studies classroom with proper social and physical environment be established at schools, and field specific electronic, graphic, three dimensional, visual, and printed materials be placed inside that classroom. In this regard, new methods such as drama, or maps, computers, CDs-DVDs, projector, and the Internet may be functional for animation and simulation.

References/ Kaynakça

- Acun, İ. ve Kamber, T. (2007). Yeni sosyal bilgiler programının uygulanabilirliği açısından değerlendirilmesi. *VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 147-151). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Akdağ, H. ve Kaymakçı, S. (2009). Sosyal bilgiler laboratuvarlarının (sınıflarının) sosyal bilgiler öğretiminde etkililiği üzerine bir çalışma. *IV. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (s. 456-462). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Akşit, İ. (2011). *İlköğretimde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar (Denizli - Erzurum örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Alkan, C. (1987). *Eğitim teknolojisi* (3. bs). Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- Balkı, E. ve Saban, A. (2009). Öğretmenlerin bilişim teknolojilerine ilişkin algıları ve uygulamaları: Özel Esentepe İlköğretim Okulu örneği. *İlköğretim Online*, 8 (3), 771-781.

- Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi, kaynak üniteler*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi.
- Bennett, L., & Scholes, R. (2001). Goals and attitudes related to technology use in a Social Studies method course. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 1 (3) 373-385.
- Benscoter, D., & Harris, G. (2003). *Social studies activities: Kids can't resist!*. New York: Scholastic Professional Books.
- Berg, B. L. (1998). *Qualitative research methods for the social sciences* (3rd ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1998). *Qualitative research for education* (3rd ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Braun, J. A., Fernlund, P., & White, C. S. (1998). *Technology tools in the social studies curriculum*. Wilsonville: Franklin, Bedle & Associates Incorporated.
- Brett, M. (1996). Teaching extended class periods. *Social Education*, 60 (2), 77-79.
- Capron, B., & Halley, F. (1972). *Social Studies labs: enfield's exciting alternative*. National Inst. Of Education (DHEW), Washington, D.C. (ED077804). Retrieved 18 April, 2011 from <http://eric.ed.gov/PDFS/ED077804.pdf>.
- Crowe, A. R. (2004). Teaching by example: Integrating technology into social studies education courses. *Journal of Computing in Teacher Education*, 20 (4), 159-165.
- Cunningham P. M., & Allington R. L. (2003). *Classrooms that work* (3rd ed.). Boston: Pearson Education.
- Çelikkaya, T. (2002). *İlköğretim 1. kademe sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çepni, S., Bacanak, A. ve Gökdere, M. (2001). Bir model: Geleceğin fen sınıfları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1, 277-293.
- Diñç, E. ve Onat, P. (2002). Bir ilköğretim yapısının bina programı ve tasarımı bağlamında değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 17 (3), 35-55.
- Friedman, A. M., & Hicks, D. (2006). The state of the field: Technology, social studies, and teacher education. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 6 (2), 246-258.
- Gery, W. R., & Bernard, H. R. (2000). Data management and analysis methods. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (2nd ed., pp.769-802). London: Sage.
- Jacobs, D. H., & Sargo, S. (2005). Designing the ideal children's house: How architecture can help children learn Montessori. *Montessori LIFE, Winter*, 34-37.
- Karabey, H. (2004). *Eğitim yapıları: Geleceğin okullarını planlamak ve tasarlamak çağdaş yaklaşımlar, ilkeler*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Kaya, E. ve Ersoy, A. F. (2007). Sosyal bilgiler öğretim programının uygulanmasında yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri. *VI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 140-146). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Ledford, C. (2000). Methods course connections: Transforming social studies via technology integration. In D. Willis et al. (Eds.), *Proceedings of society for information technology & teacher education international conference 2000* (pp. 20-28). Chesapeake, VA: AACE. Retrieved 25 February, 2011 from <http://www.editlib.org/p/15927>.
- Martorella, P. H. (1998). *Social studies for elementary school children: Developing young citizens* (2nd ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Mason, C., Berson, M., Diem, R., Hicks, D., Lee, J., & Dralle, T. (2000). Guidelines for using technology to prepare social studies teachers. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 1(1), 1-14.
- Meydan, A. (2001). *İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler öğretimi coğrafya ünitelerinin işlenişinde laboratuvar ve görsel-ışitsel materyal kullanımının öğrencilerin niteliksel gelişimine etkisinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Meydan, A. ve Akdağ, H. (2008) Sosyal bilgilerde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı. B. Tay, A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle Sosyal Bilimler öğretimi* içinde (s. 145-190). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Miles, M. B., & Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: Sage.
- Mucherah, W. M. (2003) The influence of technology on the classroom climate of social studies classrooms: A multidimensional approach. *Learning Environments Research*, 6, 37-57.
- Nas, R. (2003). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (2.bs). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- National Council for the Social Studies (NCSS). (2011). *Notable tradebooks for young people*. Retrieved 25 February, 2011 from <http://www.socialstudies.org/notable>.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller* (2. bs). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Rice, M. L., & Wilson, E. K. (1999). How technology aids constructivism in the social studies classroom. *The Social Studies*, 90 (1), 28-33.
- Savage, T., & Armstrong, D. G. (1987). *Effective teaching in elementary social studies*. New York: Collier Macmillan Publishing Company.
- Sosyal Bilimler Öğretmenleri Bilgi ve Belge Paylaşım Forumu. (2011). *Sosyal bilgiler dersliği*. <http://www.sosyalbilgiler.biz/forum/index.php?board=216.0> adresinden 08.01.2011 tarihinde edinilmiştir.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilimler öğretiminde kullanılan araç-gereçler. G. Can (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 121-139). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şimşek, A. (2009). Sosyal Bilimler derslerinde bir öğretim materyali olarak edebi ürünler. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilimler Öğretimi* içinde (s. 389-412). Ankara: PegemAkademi Yayınları.
- Tarman, B. (2011). Sosyal bilgiler eğitiminde sosyal bilgiler laboratuvarlarının yeri ve önemi. R. Turan, A. M. Sümbül, H. Akdağ (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-2* içinde (s. 138-149). Ankara: PegemAkademi Yayınları.
- Taşkaya, S. M. ve Bal, T. (2010). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders araç gereçlerini kullanma durumları. *Akademik Bakış Dergisi*, 22, 1-16.
- Whitworth, S., & Berson, M. J. (2003). Computer technology in the social studies: An examination of the effectiveness literature (1996-2001). *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 2 (4), 472-509.
- Wilson, E., & Wright, V. (2010). Images over time: The intersection of social studies through technology, content, and pedagogy. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 10 (2), 220- 233.
- Yaşar, Ş. ve Gültekin, M. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde araç-gereç kullanımı. C. Öztürk. (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi. demokratik vatandaşlık eğitimi* içinde (s. 309-342). Ankara: PegemAkademi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. bs). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK]. (1998). *Eğitim fakülteleri öğretmen yetiştirme programlarının yeniden düzenlenmesi*. Ankara: Yazar.